

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

**PÉČE O DÍTĚ PO ROZVODU
V PODMÍNKÁCH STŘÍDAVÉ PÉČE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor: Ing. Jitka Bočkayová

Vedoucí práce: PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.

České Budějovice, 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. dubna 2013

Ing. Jitka Bočkayová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji všem, kteří svou ochotou přispěli ke vzniku této práce. Největší dík patří paní PhDr. Miluši Vítěčkové, Ph.D. za její podnětné připomínky a rady. Dále pak psychologům za poskytnutí svých názorů a zkušeností v oblasti problematiky střídavé péče po rozvodu. Děkuji také těm rodičům a dětem, kteří mi umožnili nahlédnout do jejich vnímání rodinné situace po rozvodu.

ABSTRAKT

Střídavá péče o děti po rozvodu, resp. po odloučení rodičů je nejen v České republice stále více se rozšiřujícím jevem. Přestože má u nás mezi ostatními modely péče o dítě po rozvodu dosud minoritní zastoupení, každoročně přibývá počet rozpadlých rodin, které se k tomuto druhu péče uchylují. Bakalářská práce analyzuje model střídavé péče o děti. V teoretické části jsou osvětleny jednotlivé modely péče o dítě po odloučení rodičů. V práci je prezentován vývoj rozvodovosti a svěřování dětí do péče ve světě a v Evropě. Dále jsou uváděny důsledky odloučení rodičů na dítě, je zdůrazněna genderová nezastupitelnost rodičovských rolí. Práce popisuje možné působení odloučení rodičů na dítě z krátkodobého i dlouhodobého hlediska a poukazuje na nepříznivé důsledky na dítě v případě, že se jeden z rodičů neangažuje v životě dítěte. Zabývá se předpoklady fungování střídavé péče, jejími možnými pozitivy a negativy pro děti i jejich rodiče. Cílem výzkumné části je diskutovat různé pohledy na střídavou péči. Jednak rodičů, kteří střídavou péči u svých dětí praktikují, a dále odborníků z řad psychologů a psychoterapeutů, kteří se ve své praxi se střídavou péčí setkávají. Hlavní výzkumnou otázkou bylo zjišťování rodičovského pohledu na pozitiva a negativa modelu střídavé péče pro své děti. Prostřednictvím kvalitativního výzkumu metodou polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami je analyzována problematika střídavé péče, jsou sledovány souvislosti mezi jednotlivými jevy vyskytujícími se u střídavé péče. Výsledky výzkumu obou výzkumných skupin ukazují, že střídavá péče je za předpokladu dodržení určitých podmínek většinou z dotazovaných respondentů přijímána pozitivně.

Klíčová slova: střídavá péče – péče o dítě po rozvodu – neúplná rodina

ABSTRACT

An alternate care of children after a divorce or parent's separation is not only in Czech Republic still more common. Although it appears less than other models of child care, the number of split up families with this kind of care increase every year. The thesis analyses model of alternate child care.

The theoretical part outlines kinds of child care models after parent's separation. The development of divorce rate and children entrust in the world and Europe is presented in the thesis. Further, there are shown consequences of parent's separating for the child with emphasize of gender irreplaceability of parent's roles. The thesis describes potential influence of parent's separating for the child in short term and long term period and points at negative consequences for the child if one parent doesn't get involved in child's life. The thesis occupies with assumptions of running an alternate care, its positives and negatives for kids and their parents.

The aim of research part is to discuss different views at alternate care of parents, who practise alternate care and experts like psychologists and psychotherapists, who deal with alternate care in their professional experience. The main research query was to look into the parent's view at positives and negatives of model of alternate child care for their children.

The issue of alternate care is analysed through qualitative research with method of halfstructured interviews with opened questions. Connections among certain phenomenons occuring at alternate care are monitored.

The results of research of both research groups show, that alternate care is, supposing keeping certain conditions, mostly positively accepted.

Key words: alternate care – care of a child after a divorce – incomplete family

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 <i>MODELY PÉČE O DÍTĚ PO ODLOUČENÍ RODIČŮ, LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA</i>	9
1.1 Zákon o rodině.....	9
1.2 Modely péče o dítě po odloučení rodičů	12
2 <i>VÝVOJ ROZVODOVOSTI A SVĚŘOVÁNÍ DĚTÍ DO PÉČE VE SVĚTĚ A V EVROPĚ</i>	14
3 <i>DŮSLEDKY ODLOUČENÍ RODIČŮ NA DÍTĚ</i>	18
3.1 Genderová nezastupitelnost rodičovských rolí.....	19
3.1.1 Matčín vliv	19
3.1.2 Otcův vliv	20
3.2 Působení odloučení rodičů na dítě.....	21
3.2.1 Krátkodobá reakce na odloučení rodičů	21
3.2.2 Dlouhodobá adaptace na odloučení	23
3.3 Nepříznivé důsledky neangažovanosti jednoho rodiče	24
4 <i>POZITIVA A NEGATIVA STŘÍDAVÉ PÉČE</i>	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
5 <i>CÍL PRÁCE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY</i>	31
5.1 Cíl práce.....	31
5.2 Výzkumné otázky	31
6 <i>METODIKA</i>	33
6.1 Metoda získávání dat.....	33
6.1.1 Polostrukturovaný rozhovor	33
6.2 Charakteristika výzkumného souboru	34
6.3 Příprava a sběr dat	35
7 <i>VÝSLEDKY VÝZKUMU</i>	37
7.1 Výsledky rozhovorů s rodiči.....	37
7.2 Výsledky rozhovorů s odborníky z řad psychologů a psychoterapeutů	47

<i>6 DISKUZE K ROZHOVORŮM</i>	52
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:	59
SEZNAM PŘÍLOH:	62

ÚVOD

V současné době končí v České republice rozvodem téměř polovina manželství. Nejvyšší intenzity dosahuje rozvodovost mezi třetím a šestým rokem trvání manželství – přibližně 19 % všech rozvádějících se párů. S vysokou mírou rozvodovosti je spojen nárůst počtu dětí, které prožijí rozvod svých rodičů. Podíl rozvádějících se manželství, ve kterém jsou přítomny děti, se pohybuje okolo 56 %. Absolutní počet nezletilých dětí rozvádějících se rodičů v r. 2011 činil 28 113 dětí.¹ K tomu musíme připočíst i významné procento nesezdaných párů, které jsou odloučeny. Pro představu se v roce 2011 z celkového množství narozených dětí narodilo 42 % nesezdaným párům.

Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi se rozvodovost v České republice pohybuje zhruba v jedné třetině pomyslného žebříčku relativního počtu rozvodů na počet uzavřených manželství. Přední příčky této sociálně nepříznivé stupnice obsadily státy jako Švédsko, Belgie a Finsko, kde rozvodovost přesahovala padesátiprocentní hranici. Naopak nejnižší rozvodovost je tradičně v zemích s vysokým podílem věřících – v Polsku a Itálii.

Problematika péče o dítě po rozvodu je tedy významným sociálním tématem dnešní doby, ovlivňující značný počet současných dětí (včetně dětí předškolního věku). Já sama jsem se před několika lety dostala do situace, kdy jsme s tehdejším manželem zvažovali různé modely péče o dítě po rozvodu (hledali jsme nejméně bolestivou variantu pro naši dceru).

Z důvodu rozšířeného fenoménu rozhodování mezi variantami péče o dítě jsem se rozhodla svou bakalářskou práci věnovat této oblasti, se zaměřením na podmínky střídavé péče. Pokusím se o hlubší vhled do této problematiky jak z pohledu rodičů praktikujících střídavou péči, tak z pohledu odborníků: psychologů a psychoterapeutů.

¹ Český statistický úřad, *Statistická ročenka České republiky*, 2012, s. 134.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 MODEL Y PÉČE O DÍTĚ PO ODLOUČENÍ RODIČŮ, LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA

1.1 Zákon o rodině

Způsoby péče o dítě po rozvodu v České republice upravuje Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů (dále jen Zákon).² Dle tohoto Zákona může soud svěřit po rozvodu dítě do péče:

- a) jednomu z rodičů;
- b) oběma rodičům současně (za předpokladu, že s tím souhlasí oba rodiče);
- c) oběma rodičům střídavě.

V části první, týkající se manželství, jsou v hlavě páté uvedeny podmínky svěřeni dítěte do péče:

„Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu. ...

(1) Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.“

Řízení o úpravě výchovy a výživy po rozvodu manželství a nabytí právní moci tohoto řízení tedy vždy musí předcházet rozsudku o rozvodu.

„(2) Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

(3) Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.

(4) Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především

² Zákon o rodině. In: Sbíрка zákonů. 1963.

zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.“

Důležitým faktorem při rozhodování o svěřeni dítěte do péče rodiče/rodičů po rozvodu či rozchodu je tedy v Zákoně zmiňovaný „zájem dítěte“. Nikde však není specifikováno, co si pod tímto výrazem představit. O zájmu dítěte se mluví ve sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, které ČSFR v roce 1990 ratifikovala v New Yorku.³ Čl. I odst. 3 říká:

„1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.“

Zájem dítěte si dítě samo nedefinuje, hodnotí jej dospělí – na straně jedné rodiče, na straně druhé státní orgány, odborníci. Jedná se o jejich představy, co je pro dítě vhodné a co nikoliv. Představy všech zúčastněných stran včetně dítěte se mohou i značně rozcházet. Jde především o snahu o blaho dítěte, o obecné vytváření vhodného prostředí pro něj. Neměla by být dotčena důstojnost dítěte, jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, mravní a rozumový vývoj. Ministerstvo spravedlnosti je názoru, že

³ Úmluva o právech dítěte. In *sbírka zákonů*. 1991.

zájem dítěte nelze jednoznačně specifikovat, soud musí vycházet z každého případu jednotlivě, z vyspělosti dítěte a z ustanovení zákonů.⁴ Z uvedeného vyplývá, že pro pojem „zájem dítěte“ neexistuje jednotná definice a záleží na individuálním posouzení.

„(5) Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.“⁵

Část druhá Zákona pak upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi, kde je pro účely péče o dítě po rozvodu důležitý především § 34: „*rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům.*“⁶ Tedy nejen rodiči, jemuž je dítě svěřeno do péče. Do roku 1998 měl rodičovskou odpovědnost pouze ten rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče.

Část třetí Zákona je věnována výživnému, část čtvrtá se týká závěrečných ustanovení.

V roce 2011 Senát Parlamentu České republiky neschválil poslanecký návrh, podle něhož by děti po rozvodu měly být častěji z rozhodnutí soudu ve střídavé péči rodičů. Výhrady měla i vláda. Dle kritiků je dostatečná současná úprava, kterou by měl vylepšit v té době připravovaný nový Občanský zákoník. Schválení poslaneckého návrhu nedoporučoval ani vládní výbor pro práva dítěte, ani organizace zabývající se lidskými právy či rovností žen a mužů.

V současné době je již schválen a podepsán prezidentem nový Občanský zákoník, který nabývá účinnosti od 1. 1. 2014, jehož součástí je i právo rodinné. Znění, které je v něm uvedeno, je oproti současné právní úpravě komplexnější a bere větší ohled na prospěch dítěte. Nově v něm bude uvedena další možnost svěřením dítěte do péče po rozvodu - do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte.⁷

⁴ GEJDOŠ, P. *Jsou rozvedení otcové při svěřování d péče diskriminováni?*, 2009, příloha 3.

⁵ Zákon o rodině. In *sbírka zákonů*, 1963, část první, §25 – 26.

⁶ TAMTÉŽ, část druhá.

⁷ Občanský zákoník. In *sbírka zákonů*, 2012.

1.2 Modely péče o dítě po odloučení rodičů

Jak je již uvedeno v kapitole 1.1, Zákon zná tři modely možné péče o dítě po rozvodu.

Svěření dítěte do péče jednomu z rodičů znamená, že dítě je ve výhradní péči jednoho rodiče a druhý rodič se s dítětem stýká. Dudová a kol.⁸ k tomuto typu péče o dítě dodává, že teorie i praxe ohledně styku rodiče s dítětem jednoznačně upřednostňuje neformální dohodu rodičů bez nutnosti intervence soudní moci. Není tedy požadováno schválení dohody o styku rodiče s dítětem soudem. Soud o úpravě styku rozhoduje za situace, kdy se rodiče nemohou dohodnout a vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině. Rozsah styku s druhým rodičem je individuální a závisí na mnoha faktorech – věku dítěte, jak často se s druhým rodičem stýkalo dosud, na mimoškolních aktivitách dítěte. Ze strany rodiče pak záleží na takových okolnostech, jako je jeho schopnost se o dítě během doby, která je ke styku vymezena, postarat. Dále na vzdálenosti bydliště rodičů, prostředí apod. Rodičovské zodpovědnosti však rodič svěřením dítěte do péče druhému rodiči zbaven není. V praxi je obvyklé, že se dítě s druhým rodičem stýká jednou až dvakrát v týdnu, dále každý druhý víkend od pátku nebo sobotního rána do neděle, několik dní během vánočních svátků a dva až čtyři týdny o prázdninách.⁹

Pojmy střídavá nebo společná péče byly do české právní úpravy včleněny až v roce 1998.¹⁰ Podmínky pro svěření dítěte do střídavé nebo společné výchovy jsou totožné. Oba rodiče musí být výchovně způsobilí, musí mít o takovou péči zájem a uskutečňuje se tam, kde je tato péče v zájmu dítěte.

Svěření dítěte do péče obou rodičů současně (za předpokladu, že s tím souhlasí oba rodiče) v podstatě znamená, že poměry dítěte nejsou ani po rozvodu nijak upraveny a nijak se nemění právní postavení dítěte k jeho rodičům. Společná výchova předpokládá, že dítě bude mít s oběma rodiči stejný kontakt. Na rodiče klade společná výchova velké nároky, jelikož se musí být schopni o všech záležitostech týkajících se dítěte dohodnout.

Péče o dítě obou rodičů střídavě znamená, že dítě žije po určitý časový úsek s každým z rodičů. Zákon blíže nespecifikuje délku časového úseku. V praxi to bývá nejčastěji

⁸ DUDOVÁ, R. a Š. HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*, 2007, s. 74.

⁹ Výkon rodičovských práv a povinností rodičů, kteří spolu nežijí. [online]. 2011 [cit. 2011-12-29].

¹⁰ DOLANSKÁ, P. *Společná a střídavá péče*. [online]. 2011 [cit. 2012-03-05].

týden, 14 dní ale i měsíc.¹¹ V praktické části je uveden i případ, kdy rodiče zpočátku zvolili střídání dětí po dvou dnech z důvodu jejich nízkého věku (tříletá dvojčata). Je znám i případ střídavé péče mezi rodiči, kdy jeden žije v České republice, druhý ve Švédsku. Střídavá péče ale znamená i např. tři týdny u jednoho rodiče a jeden týden u druhého. Důležité je ono pravidelné střídání. Předpokladem pro zdárnou realizaci střídavé péče je zachování docházky dítěte do jedné školy a možnost navštěvovat stejné kroužky.¹²

Dudová a kol.¹³ k tomu dodává, že v praxi tyto dva modely nejsou ještě příliš často využívány, jsou příliš nové a neobvyklé, a to jak pro rodiče samotné, tak pro soudce a sociální pracovníky (orgány sociálně právní ochrany dítěte). V současné době je v ČR do střídavé péče po rozvodu svěřováno asi 4 – 5 % dětí rozvádějících se rodičů.

¹¹ DUDOVÁ, R. a Š. HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*, 2007, s. 75.

¹² BECHYŇOVÁ, V. *Co přináší oběma stranám střídavá péče o děti po rozvodu*. [online]. 2000 [cit. 2011-03-05].

¹³ DUDOVÁ, R. a Š. HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*, 2007, s. 75 – 76.

2 VÝVOJ ROZVODOVOSTI A SVĚŘOVÁNÍ DĚTÍ DO PÉČE VE SVĚTĚ A V EVROPĚ

Již za socialismu stoupala v Československu míra rozvodovosti. Přibývalo i neúplných rodin, přičemž rozvodovost byla v českých zemích téměř dvakrát vyšší než na Slovensku. V 92 % neúplných rodin se starala o děti matka.¹⁴

Matějček dále rozvádí, že ještě v 18. století nebylo v našich zemích myslitelné, aby bylo dítě po event. rozvodu svěřeno matce. Podle tehdejších zákonů byly děti i manželka mužovým majetkem. Od počátku 20. století panoval názor, že matka má vrozenou schopnost pečovat o děti, jelikož pro ni byla příznačná prvořadá orientace na dítě. Děti byly při rozvodu přidělovány do péče matky, zatímco otec přispíval původní rodině výživným na děti s právem víkendových návštěv dětí. Ve vyspělých kulturách panoval tento model téměř po celé století. V USA se od počátku osmdesátých let minulého století začala soudně prosazovat společná právní péče. Bylo to dáno vlivem selhání stávajícího systému, kdy otec, který se aktivně nemohl podílet na výchově, nebyl ani motivován k zasílání výživného a vlivem působení feministických hnutí. Dítě má při společné péči určené hlavní bydliště, nicméně odpovědnost za důležitá rozhodnutí nesou rodiče společně a dítě obvykle tráví určitou dobu u otce a určitou u matky.

V Evropské unii (dále EU) se liší způsoby péče o dítě podle jednotlivých států. „*Většina dětí i v ostatních zemích EU bývá po rozvodu či odloučení svěřena do péče jednoho rodiče. Druhým nejčastěji užívaným modelem péče je tzv. „sdílená (nebo společná) péče rodičů“ s tím, že fyzicky je v péči jednoho rodiče a druhý má zachovánu plnou rodičovskou odpovědnost a rozhodovací pravomoc v důležitých věcech týkajících se dítěte. Do této péče se svěřuje 30 – 40 % dětí. Třetí možnou variantou svěřeni dítěte do péče je fyzická „sdílená péče o dítě“ – tzn. typická střídavá péče.*“¹⁵

Rovněž rodičovská zodpovědnost je v každém státě řešena různě. Zpravidla mají rodičovskou zodpovědnost oba rodiče, pokud se dítě narodí v manželství. Pokud se narodí nesezdanému páru, v některých zemích je praxe taková, že matka automaticky nabývá rodičovské odpovědnosti narozením dítěte, otec o ni musí požádat soudně či

¹⁴ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*, 1985, s. 30.

¹⁵ Jeden domov. *Střídavá péče ve světě/ostatní země a střídavá péče*. [online]. 2011 [cit. 2012-01-12].

musí s matkou uzavřít dohodu. Vymahatelná rodičovská odpovědnost je však pouze v případě, je-li určena soudem.¹⁶

Po rozvodu či odloučení rozhoduje o úpravě rodičovské odpovědnosti v některých zemích soud (např. ve Francii, Itálii, Rakousku, Řecku, ...). Zpravidla však rodičovská odpovědnost zůstává oběma rodičům, pokud ji měli do té doby a soud nerozhodl jinak.¹⁷

Internetový portál JEDEN DOMOV¹⁸ shrnuje informace o různých druzích péče o dítě v Evropě a ve světě:

Pojem „střídavá péče“ jako takový se vyskytuje v judikatuře pouze některých zemí EU. Soudem nařídit střídavou péči lze ve Velké Británii, Francii a Maltě.

Německo, Švédsko a Norsko jsou zeměmi, kde soud při rozvodu péči o dítě neřeší, dítě automaticky přechází do společné péče. V Německu jsou pro rozvádějící se rodiče rozvinuté mediační služby, které velkou měrou pomáhají rodičům dojít k dohodě o péči o dítě. Soud pak dohodnutý model pouze odsouhlasí (ve velké většině případů se jedná o střídavou péči dohodou – celkem cca 40 % dětí z rozvádějících se rodin). Ve Švédsku většina dětí po dohodě rodičů zůstává s matkou, ale otec péči sdílí. Pouze pokud se rodiče nemohou dohodnout na způsobu péče, soud pak svěří dítě buďto do výhradní péče rodiče nebo střídavé péče (legislativně je řešena v rámci společné péče, kdy ale soud rozhodne o bydlišti nebo o střídání bydlišť). Do společné péče se zde dostává cca 96 % dětí po rozvodu. I v těchto zemích však soud v případě velkých problémů mezi rodiči může nařídit výhradní péči. V Norsku 98 % párů sepisuje před uzavřením manželství předmanželskou smlouvu, kde je ošetřena i péče o děti při případném rozvodu.

Španělsko přistupuje k zavádění střídavé péče postupně. Nyní je střídavá péče coby primární způsob péče o dítě po odloučení rodičů uzákoněna v provincii Aragón.

V Itálii je pojem střídavé péče znám, ale v praxi je tento způsob péče o dítě užíván výjimečně, neboť judikatura zastává názor, že toto řešení je v rozporu se zajištěním stabilního života dětí a jejich rodičů. Děti jsou tam svěřovány do výhradní nebo společné péče, přičemž i při společné péči bydlí dítě s jedním z rodičů a druhý rodič má s dítětem rozšířený styk.

¹⁶ http://europa.eu/youreurope/citizens/family/children/parental-responsibility/index_cs.htm

¹⁷ http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_eng_cs.htm

¹⁸ Jeden domov. *Střídavá péče ve světě/ pravda o střídavé péči v EU (1. – 5. díl)* [online]. 2011 [cit. 2012-01-24].

Naopak v Belgii, Estonsku, Lotyšsku, Finsku, Irsku, Kypru, Litvě, Polsku, Portugalsku, Rakousku, Rumunsku, Řecku, Slovinsku pojem střídavé péče v zákonech neznají. U prvních třech jmenovaných států soudy péči o dítě při rozvodu neřeší, dítě automaticky přechází do společné péče rodičů. Zde se předpokládá vzájemná dohoda rodičů. Teprve pokud se nedomluví, soud může dítě svěřit do výhradní péče jednoho rodiče. U dalších jmenovaných států rozhoduje o výhradní (nebo osobní – u té není druhý rodič zbaven rodičovské odpovědnosti - dle legislativní úpravy toho kterého státu) péči jednoho rodiče či o péči společné. V Irsku, Lucembursku, Rakousku a Slovinsku je společná péče možná dokonce pouze na základě dohody rodičů. V posledních dvou jmenovaných státech musí dohoda obsahovat místo bydliště dítěte. V Polsku je společná péče možná jen tehdy, pokud spolu rodiče žijí. Ve Finsku, Portugalsku, Rumunsku, Severním Irsku nemají v legislativní úpravě zaveden ani pojem společné péče (pouze výhradní nebo osobní péče jednoho rodiče).

V Rakousku mohou podávat návrhy týkající se péče a výchovy samy děti od 14 let věku.

Někteří zastánci střídavé péče v ČR pojem „společná péče“ v zemích EU zaměnili za pojem „střídavá péče“, čímž jsou značně zkresleny procentuelní podíly svěřovaných dětí do střídavé péče v Evropě.

V České republice je v současné době procento dětí svěřovaných do střídavé péče poměrně nízké – cca 4 – 5 % soudních rozhodnutí. Každoročně se však počty dětí určených do společné či střídavé péče zvyšují. Zatímco v roce 1999 bylo Okresními soudy rozhodnuto o svěření dítěte do společné nebo střídavé péče celkem v 86 případech, tj. 1,37 % veškerých rozhodnutí o svěření dítěte do péče, o 5 let později to již bylo v 938 případech, tj. 1,88 %. V roce 2009 soudy o tomto způsobu péče rozhodovaly již u 2035 dětí, což činilo 4,59 %.¹⁹

Čeští otcové 21. století si začínají stále více uvědomovat důležitost své otcovské role – jsou aktivnější a více se angažují ve výchově a péči o dítě. Rodičovská dovolená, kdy je s dítětem do tří let věku doma otec, se stala rovnocennou náhradou dříve užívaného termínu „mateřská dovolená“. Nyní je pojem mateřská dovolená v legislativním rámci uváděn v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě po dobu 28 týdnů, resp. 37 týdnů

¹⁹ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR, *Statistická ročenka 2010*, s. 84 [online]. Dostupné z WWW: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145>

při vícečetném porodu. Po této době následuje rodičovská dovolená.²⁰ Otec má při čerpání rodičovské dovolené stejná práva a povinnosti jako matka dítěte.

²⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, *Rodina a ochrana práv dětí* [online]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/4>

3 DŮSLEDKY ODLOUČENÍ RODIČŮ NA DÍTĚ

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam, má rozhodující vliv na rozvoj jeho osobnosti v oblasti tělesné, duševní i sociální. Dítě si vytváří svůj vlastní vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak mu rodiče či vychovatelé předkládají realitu a jak jej do této reality uvádějí.²¹

Márová a kol.²² uvádí, že „úplnost rodiny sama o sobě rozhodně není ještě zárukou výchovných úspěchů, stejně jako neúplnost rodiny sama o sobě nikterak neznamená, že by tu nutně musela být spousta těžkostí a nezdarů.“ Souhlasím s Teyberem²³, který dodává, že velmi záleží na funkčnosti rodiny. Mnohdy je pro dítě přínosnější, bude-li vyrůstat s klidným a citlivým, byť rozvedeným rodičem, než bude-li žít v úplné rodině, ale bude se muset vyrovnat s popudlivostí či podrážděností rodičů. Rozličnými výzkumy bylo opakovaně potvrzeno, že konflikt a zmatek v rodině děti nepříznivě ovlivňuje. V rodinách, kde není dostatek lásky a rodiče se často hádají, dochází mnohem častěji k rozvoji problémů s osobností a chováním dětí. Autor dále poukazuje na celostátní výzkum v USA realizovaný Národním institutem duševního zdraví, jehož respondentů bylo na patnáct set dětí. Ten zjistil, že děti žijící s rozvedeným rodičem mají méně problémů s chováním než děti žijící v úplné, avšak nefunkční rodině. Někdy nemusí být rodina přímo dysfunkční, pouze rodiče se už nemají rádi a děti tak vyrůstají v citově chladném prostředí. V takovém případě hrozí, že děti se z tohoto svazku naučí vyhýbat se řešení problémů. Rodiče tím dávají dětem příklad pasivního života ve zklamání a rezignaci na štěstí. Trvalý manželský konflikt rodičů je náročný pro všechny děti.

Menší chlapci vyrůstající v disharmonickém prostředí bývají úzkostliví, trpí pocitem nejistoty a v pozdějším věku se u nich projevuje sklon ke vzteku, vzdoru a neukázněnosti. Dívky častěji reagují úzkostlivostí, uzavřeností nebo perfekcionistickými tendencemi. Do věku dospívání se tedy nemusí jevit jako „problémové“. I u dívek se ale může projevit agresivita a neposlušnost. Pro nikoho ze zúčastněných není vhodné takovou rodinu udržovat.

²¹ LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*, 2005, s.6.

²² MÁROVÁ, Z., Z. MATĚJČEK a S. RADVANOVÁ. *Výchova dětí v neúplné rodině*, 1975, s. 54.

²³ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 21.

Vzdá-li se jeden z rodičů, příp. je-li mu odpírána role rodiče, připravuje se o největší příležitost podílet se na rozvoji nového života. Brání si v rozvoji svých rodičovských dovedností, nemůže ani ocenit hodnotné stránky vlastního dětství. Druhý rodič je přitom přetížen nároky samostatného rodičovství. V takovém případě všichni – oba rodiče i dítě – přichází o mnohé. Přitom při aktivní účasti obou rodičů na životě dětí získává život všech členů bývalé rodiny na významu a smyslu.²⁴

3.1 Genderová nezastupitelnost rodičovských rolí

Teyber²⁵ rozlišuje lidský svět na ženský a mužský. Genderové rozdíly nejsou dány jen vnějším zjevem a tradičně rozdílnou chlapeckou a dívčí výchovou. Jsou založeny hluboko ve strukturách našeho centrálního nervového systému, mají svůj osobitý vývoj. Rodič se od chvíle, kdy jeho potomek začne vnímat svět kolem sebe, stává zástupcem či modelem jedné poloviny lidstva. Oba rodiče proto mají v rodině své nezastupitelné místo. A není v moci jednoho člověka zastat s úspěchem role obě.

3.1.1 Matčín vliv

Dle Matějčka²⁶ obvykle **matka** pro dítě znamená ochranu a dítě s ní prožívá více intimity, více si povídají o osobních věcech, jsou si zpravidla bližší. Matka bývá obvykle více vnímavá, empatická, má citovější přístup k životním zkušenostem, jemnost, něžnost, dokáže více projevit láskyplné pocity k dítěti.

Špaňhelová²⁷ pak považuje za nejdůležitější pozitivní matčiny vlivy na dítě bezvýhradné přijetí a lásku, pocit jistoty - ochranu dítěte před riziky a záludnostmi života a s tím spojená navigace ve smyslu, aby pro dítě bylo srozumitelnější, co má dělat a proč, pokud se ocitne bez matky. Dále rovněž vyzdvihuje důležitost prožitku vzájemné otevřené komunikace. Ta bývá více zaměřena na pocity, emoce. Nejefektivnějším způsobem učení je příklad. Ten si dítě bere od matky, která je většinou v jeho batolecím věku primárním vychovatelem. S tímto příkladem souvisí i model ženské role do dalšího života dítěte.

²⁴ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 22 – 23.

²⁵ TAMTÉŽ, s. 23.

²⁶ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, 1994, s. 50.

²⁷ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod*, 2010, s. 17 – 19.

3.1.2 Otcův vliv

Matějček²⁸ uvádí, že od otce se očekává více akce, pracovní angažovanosti, styk s vnějším světem, technickými vědomostmi a dovednostmi, zájem o sport, politické dění, objevování, koníčky atd., zpravidla i více zábavy. Otcové jinak než matky na dítě mluví, přinášejí domů jiné věci, jiné věci je zajímají, berou dítě jinak za ruku i do náručí, něco jiného mu ukazují a jiným jeho projevům se smějí. Otec zpravidla bývá vnímán jako důslednější ve výchově, vyžadující kázeň. Otec, který dokáže svou dceru v dětství povzbudit a být jí oporou je pro ni jedním z nejdůležitějších určujících faktorů studijních a profesních úspěchů v dospívání a rané dospělosti.

Špaňhelová²⁹ soudí, že dítě vnímá jeho jiný přístup k věcem, jinou rozhodnost, jinou oporu a podporu. Zrovna tak jako u matky si dítě z otcova chování bere příklad. Ochrana ze strany otce má širší rozměr – dítě ji vnímá nejen ve vztahu k sobě samému, ale i k celé rodině. To zároveň znamená, že je otec rozhodný a dovede se postavit překážkám, což vnáší do života dítěte potřebnou jistotu. Co se důslednosti týče, i autorka zde uznává, že otcovo „NE“ je razantnější, nekompromisní. Komunikace otce je více praktická, dovede vysvětlit jiné věci než matka (např. princip fungování elektřiny), ale i vysvětlí či předloží své postoje k událostem, věcem. Příklad chování otce si dítě také odnáší do svého dalšího života, otec udává pro vnímání dítěte obecnou roli muže.

Většina jmenovaných prvků obou autorů, kteří se problematikou rodičovství zabývají, spolu koresponduje, shodují se, liší se pouze terminologicky.

Matějček³⁰ soudí, že se lze spíše naučit tomu, co charakterizuje „mužský svět“ než ženskou stránku rodičovství.

²⁸ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, 1994, s. 51.

²⁹ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod*. 2010, s. 20 – 21.

³⁰ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*, 1989, s. 67.

3.2 Působení odloučení rodičů na dítě

Období před odloučením, odloučení samotné a určité období po rozpadu původní rodiny je náročné pro všechny rodinné příslušníky, a to i pro ty, kteří si odloučení či rozvod přáli. Rodiče si v tomto pro ně náročném období mnohdy ani nemusí uvědomovat, že se stali méně vnímaví vůči potřebám a prožitkům svých ratolestí; že se chovají ke svým dětem nezvykle, jinak, nepřiměřeně. Dítě je tak zatíženo hned ze dvou směrů: rozpadem rodiny jako takovým, kdy se vyrovnává se ztrátou jistoty, zázemí, citově strádá po rodiči a jednak situací změny chování rodičů vůči jemu samotnému.³¹

U dítěte je nutné rozlišit dvě úrovně vlivu odloučení rodičů – krátkodobá reakce na odloučení a dlouhodobá adaptace (více než dva roky).

3.2.1 Krátkodobá reakce na odloučení rodičů

Teyber³² zdůrazňuje, že počátek rozpadu manželství či společné domácnosti rodičů vyvede z rovnováhy všechny děti. Většina dospělých, kteří v dětství prožili rozvod svých rodičů, uvádí toto období jako nejbolestivější událost svého života.

Špaňhelová³³ poukazuje na možnost různých reakcí dítěte na riziko odloučení rodičů od sebe nebo už na odloučení samotné. Odvíjí se od věku dítěte, jeho vlastností, temperamentu, charakteru. Od toho, jak bylo zvyklé již v minulosti bojovat s různými překážkami, jak se jim dokázalo s pomocí dospělého postavit. Ve většině případů z dále uvedených situací, na sebe chce dítě upozornit, aby si ho dospělý všiml, poukazuje na to, že u něj něco není v pořádku. Jako kdyby volalo: „*Něco se mi děje, nechte toho sporu, který máte mezi sebou a pojd'te se starat o mě, oba dva.*“

Teyber³⁴ i Špaňhelová³⁵ se zabývají nejčastějšími reakcemi na rozvod nebo i jen na závažnější spory mezi rodiči. Mezi ně patří **lež**, kdy chce dítě obvykle na sebe upozornit; snadno odhalitelné **drobné krádeže**, kdy je účelem rovněž na sebe upozornit, nikoliv získat ukradenou věc; **noční děsy**, které se mohou vyskytovat zpravidla u dětí cca od osmého měsíce do konce mladšího školního věku, kdy dítě při

³¹ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 12.

³² TAMTÉŽ, s. 30.

³³ ŠPAŇHELOVÁ I. *Dítě a rozvod*, 2010, s. 46 – 71.

³⁴ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 30-76.

³⁵ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod*, 2010, s. 48 – 71.

vlastním křikem není zcela probuzené; zvýšená **lhostejnost** k rodinné situaci, kdy si dítě zpravidla neví s daným problémem rady; **útěk z domova** - obvykle proto, že dítě nechce situaci dál snášet nebo si neví rady se svými pocity a potřebuje před nimi utéct (někdy se jedná o připravovaný útěk, většinou však o náhlý zkrat). Někdy dítě uteče proto, aby na sebe upozornilo. **Pocit vlastní viny** za vzniklou situaci – ta dítě sžírá, stává se více smutným, není spokojeno samo se sebou, ani mezi kamarády, protože ho tato myšlenka stále provází; **zamlklost**, dítě je často zamyšlené, jeho věty útržkovité. V předškolním a mladším školním věku může docházet **k somatickým reakcím** na aktuální dění, jako je bolest břicha, hlavy, pocit na zvracení. K tomu může někdy docházet, i když má dítě přecházet po odloučení rodičů od jednoho ke druhému. **Koktání** je formou určitého úniku, projevem toho, že má dítě v sobě větší emoční náboj a neumí se s ním poprat. Nedokáže zátěž, kterou prožívá, projevit jinak. **Pomočování** je dalším projevem strachu dítěte, jeho napětí. **Zhoršením školního prospěchu** dítě vysílá signál, že se nedokáže soustředit, myšlenky jsou zaměřené na domácí situaci. Může se stát, že **se zhorší vztahy ke kamarádům**. Dříve přátelské dítě se může proměnit v zachmuřené, vyhýbající se kamarádům. **Zvýšená rozmazlenost dítěte** se může vyskytnout tam, kde se rodiče snaží si dítě předcházet, „kupovat“. **Zvýšené neposlouchání, používání sprostých slov a nadávek** dítě v rozvodové situaci rodičů používá obvykle ve vztahu k rodiči, který je osobnostně slabší, křehčí, zranitelnější. Dítě si zřejmě neví rady s nahromaděnými negativními emocemi. Mladší děti na sebe mohou pouze chtít upoutat pozornost. Některé děti reagují na problémy v rodině naopak **vyšší ukázněností**. Dítě „dělá, co rodičům vidí na očích“ a snaží se tak situaci doma uklidnit. Takové dítě cítí za situaci odpovědnost a pocit viny. **Útěk k partě nebo lásce** se projevuje u dětí staršího školního věku. Touha po uznání a lásce ze strany druhého je silná. Pokud se mu jí nedostává doma, kde jsou rodiče příliš zaměstnaní vlastními starostmi, dítě hledá někoho, kdo by tyto touhy naplnil. **Nechutenství**, které může vyústit až v mentální anorexii, se vyskytuje především u dětí, kde se v rodině přehlíží citové potřeby. Jak uvádějí Chvála a Trapková³⁶, ve skutečnosti nejde o poruchu příjmu fyzické potravy – anorexii, ale o mentální poruchu (mentální anorexii) příjmu emocí v rodině, které vývojové úkoly začátku puberty vyvolávají. Emoce, které patří v první fázi puberty (jak u dívek, tak chlapců) především do vztahu s matkou, pak způsobují vegetativní změny organismu. **Popřemím** pro dítě negativních změn v rodině se dítě

³⁶ CHVÁLA V. a L. TRAPKOVÁ. *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*, 2008, s. 198.

snaží uchránit toho, že ho budou fakta bolet. Dětská frustrace nebo potlačené emoce se v něm mohou ukládat a mohou vyjít najevo ve chvíli, kdy to nikdo nebude očekávat. **Koalici dítěte s jedním rodičem** proti druhému může vyvolat sám rodič, který si z dítěte udělá „partnera“. **Zvýšená agresivita vůči sobě nebo druhému** je obvykle demonstrativní, ale může být i nevědomý obranný mechanismus dítěte, pomůže na sebe upozornit. **Sebeubližování** používá dítě jako zbraň ve vztahu k rodiči. **Separáční úzkost** se může objevit u velmi malých dětí až do předškolního věku. Je to pro dítě úzkostlivý stav, kdy se ocitlo bez jednoho rodiče – pro něj jistoty.

Všechny výše popsané reakce mají příčiny ve změnách uvnitř rodiny. Špaňhelová³⁷ je charakterizuje takto:

- Rodič se zaměří sám na sebe, na dítě jakoby „zapomene“.
- Dítě je citlivé na jakékoli změny.
- Dítě není zvyklé (není vystaveno) snášet problémy a těžkosti.
- Dítě je obviněno, že za situaci může nebo to tak dítě samo pochopilo.
- Dítě je vystaveno velké míře hádek.
- Dítě má obavu z nejistoty. Neví, co se děje, co bude.

Čím dříve se příčiny odstraní, tím snáze se dítě s novou situací smíří a adaptuje se na ni.

3.2.2 Dlouhodobá adaptace na odloučení

Čím déle trvá konflikt rodičů, napětí, tím vyšší je riziko nepřiměřené zátěže pro nervový systém potomka. Nejproblematičtějším prostředím je pro dítě disharmonický rozvod, po němž pokračují hádky a konflikty. Mnohé průzkumy ukazují, že konflikt a zmatek v rodině děti dlouhodobě nepříznivě ovlivňuje. V případě dlouhodobé adaptace dítěte nejde ani tak o podobu rodiny – rozvedená nebo úplná – ale o vztahy mezi jejími členy. Následky mnohdy nemusí být viditelné hned, mohou se projevit až mnohem později – až si dítě bude hledat vlastního životního partnera, až se bude chtít zamilovat, až bude zakládat vlastní rodinu, nebo až bude vychovávat vlastní děti.³⁸

³⁷ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod*, 2010, s. 71 – 72.

³⁸ MATĚJČEK Z. a Z. DYTRYCH. *Děti, rodina a stres*, 1994, s. 140.

3.3 Nepříznivé důsledky neangažovanosti jednoho rodiče

Nepodílí-li se jeden rodič na výchově, u dítěte se s největší pravděpodobností dostaví dlouhodobější obtíže s adaptací. Důsledky jsou podmíněné především věkem a pohlavím potomka. Nejzřetelněji se obvykle absence jednoho rodiče projeví ve školních, společenských a citových problémech.

Protože v daleko větší míře při svěřením dítěte do výhradní péče jednoho rodiče dochází ke svěřením do péče matky a jen ve skutečně malém procentu případů do péče otci, tato podkapitola se zabývá vlivem nepřítomnosti otce v péči a výchově o dítě.

„Výzkumné studie prokázaly, že děti, jež se po odloučení rodičů nemohou vídat s otcem, častěji mívají problémy ve společenském životě, než děti v pravidelném kontaktu s otcem. Tyto děti mívají zpravidla ve škole horší prospěch, nedosahují optimální výsledky ve výkonových testech, ve standardizovaných inteligenčních testech a je pro ně příznačná i častější absence ve škole. Následkem bývá i snížená konceptuální schopnost.“³⁹ Vedle těchto deficitů se projevují i problémy osobnostní a společenské.“ :

Chlapci, jejichž otcové o ně projevují malý nebo žádný zájem, dosahují horších výsledků v přírodovědných předmětech a matematice než chlapci otců, podílejících se aktivně na výchově. Chlapci bez citově angažovaného otce, jsou více odkázaní na druhé, mají větší problémy s hledáním vlastní identity. Potýkají se až do dospělosti s větší osobní nejistotou. Někteří chlapci obtížně navazují kamarádské vztahy s vrstevníky, dosahují i horších sportovních výsledků. Synové neangažovaných otců bývají rovněž v porovnání s vrstevníky dětinštější, hrají si raději s děvčaty nebo s mladšími dětmi. Chlapci, jejichž rodiče se rozvedou později, mívají sklon ke vzpurnému jednání vůči dospělým autoritám. Bývají agresivní a impulzivní.⁴⁰

Nepříznivý dopad ztráty otce se projevuje i u dívek. Jejich problémy se však objevují spíše až v dospívání. Konkrétně se jedná o potíže s navazováním partnerských vztahů. Dle odborníků přistupují takové dívky k mužům příliš sebevědomě. V poměrně časném věku zahajují sexuální život, mívají více sexuálních partnerů než dívky, v jejichž životě je otec aktivním vychovatelem.

³⁹ Tj. schopnost dítěte přeměnit přijímané informace v konkrétní poznatky.

⁴⁰ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 101.

Problémy s partnerskými vztahy si tyto dívky často přenáší i do dospělosti, mívají nestabilní, neuspokojivé manželství, zpravidla končící rozvodem. Mají sklon vybírat si sobecké, nezralé, sebestředné a necitlivé partnery. Tím si nevědomě potvrzují předpoklad, že „muži jsou k ničemu“⁴¹.

Uvedené nepříznivé důsledky neangažovanosti jednoho rodiče na výchově dítěte neznamenaají nutnost jejich výskytu u všech dětí bez jednoho rodiče. Jen je zde vyšší riziko výskytu těchto projevů. Záleží samozřejmě i na konkrétních osobnostních charakteristikách členů rodiny, která po odloučení zůstala/vznikla.

⁴¹ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 102.

4 POZITIVA A NEGATIVA STŘÍDAVÉ PÉČE

Při zamyšlení se nad klady a zápory střídavé péče je nutné se dívat na tuto péči z pohledu dětí i z pohledu zainteresovaných rodičů. Oběma těmto skupinám přináší střídavá péče jiná pozitiva a negativa. O nich je poměrně obsáhle psáno a hojně diskutováno na internetových stránkách různých sdružení a skupin, jako např.: www.stridavka.cz, www.padesatprocent.cz, www.azrodina.cz, www.rodina.cz, www.jedendumov.cz. Jejich nejčastější argumenty pro a proti střídavé péči uvádím v následujících podkapitolách.

4.1 Předpoklady fungování střídavé péče

Schopnost a ochota se společně domlouvat ve věcech týkajících se dítěte je jedním z předpokladů, které střídavá výchova vyžaduje. Dalším předpokladem je přání dítěte žít s oběma rodiči, stejný nebo podobný přístup k výchově dítěte u obou rodičů a taková blízkost bydlišť obou rodičů, aby dítě neměnilo školu, zájmové aktivity a kamarády.

Střídavá péče se ale může obrátit v neprospěch dítěte, pokud rodiče nejsou schopni se dohodnout, uplatňují každý jiné výchovné metody, dítěti očerňují druhého rodiče, či dítě musí měnit jemu blízké prostředí (kamarády) a školu. Bohužel v takových případech si ponese následky do života především dítě.⁴²

4.2 Klady a zápory střídavé péče pro dítě

Při studiu problematiky střídavé péče se můžeme setkat se dvěma protichůdnými názorovými tábory laické (rodičovské) a odborné veřejnosti, které souvisí s pohledem na již zmiňovaný zájem dítěte.

Klady střídavé péče pro dítě vyzdvihují především sdružení zakládaná těmi rodiči, jimž nebylo svěřeno dítě do péče a kteří usilují o větší výchovný vliv na své děti, o spravedlivé rozdělení péče mezi oba rodiče.⁴³

Patří mezi ně především:

⁴² <http://www.rodina.cz/clanek916.htm>

⁴³ <http://padesatprocent.cz>;
<http://www.stridavka.cz>

- Udržení citových vazeb mezi dítětem a druhým rodičem.
- Umožňuje, aby děti zažívaly různost prostředí a vztahů, čerpaly z nich výhody, sociálně se přitom rozvíjely v přirozených podmínkách.
- Dítě má právo na oba rodiče, od každého přejímá něco jiného, jiné emoce, každý ho jiným způsobem obohacuje.
- Rodič se může plně věnovat dítěti, své záležitosti si vyřídí v čase, kdy je dítě s druhým rodičem, rodiče se mohou pro dítě nadstandardně angažovat.
- Zachování pozitivních sociálních vazeb se širším příbuzenstvem.
- Dítě může svá nadání lépe rozvíjet, může-li se obracet s různými aktivitami zrovna na toho rodiče, který je v daném oboru více kompetentní.
- Děti, které udržují po rozvodu láskyplné a smysluplné vztahy s oběma rodiči, mají výrazný náskok v procesu adaptace na rozvod.
- Poskytuje dětem příklad možnosti slušné a civilizované domluvy (v případě, že se rodiče domluvit zvládají – pozn. autorky).
- Zmírňuje škodlivý účinek rozvodu na dítě (v případě, že se rodiče chovají korektně – pozn. autorky).

Dle mého názoru, že u druhého a třetího z posledních jmenovaných argumentů se vůbec nemusí jednat o střídavou péči; pokud bude dítě svěřeno do péče jednomu rodiči a druhý rodič bude mít k dítěti umožněn přístup a bude mu umožněno s ním trávit čas, na dítě bude mít zrovna tak kladný vliv. Poslední zmiňovaný faktor je naopak argumentem pouze u těch rozpadajících se rodin, které jsou schopné spolupráce a dohody a rodiče se neočernují navzájem před očima dítěte.

Odpůrci střídavé péče⁴⁴ pak spatřují naopak tyto negativa:

- Nestabilita prostředí, dítě ztrácí pocit domova, zázemí, bezpečí, cítí se být hostem u obou rodičů.
- Wallersteinová⁴⁵ ve své knize *Unexpected Legacy*⁴⁶ píše:
„Děti, jimž je věnována tato studie, vyrůstaly v režimu střídavé péče, ať už na

⁴⁴ <http://www.jedendomov.cz;>
<http://www.rodina.cz>

⁴⁵ Psycholožka a vědecká pracovnice, která vytvořila 25 letou studii (1966 – 1992) o vlivu rozvodu na zúčastněné děti. Byla odbornou asistentkou na Vysoké škole sociální péče, University of California v Berkeley.

⁴⁶ Dostupné z WWW: <http://www.rodina.cz/clanek7591.htm>, citace z knihy WALLERSTEIN J., *Unexpected Legacy*.

základě soudního rozhodnutí, nebo na základě rodičovské dohody. Všechny mi sdělily, že se cítí jako méněcenní, protože přišli o výhody, které jejich vrstevníci považují za samozřejmé. Shodně prohlašovaly, že jak vyrůstaly a měly větší potřebu samostatnosti, jejich deprivace z malého vlivu na vlastní život paradoxně ještě vzrostla, poněvadž měly malý vliv na svůj časový rozvrh a menší možnost rozhodovat, kdy a kde budou trávit čas, především pak ve vzácném čase prázdnin.“

- Jsou to právě nejistí rodiče, kteří se nemají rádi a nedůvěřují si, kdo trvá na svých „přesně stanovených právech“, na dodržování časových harmonogramů, chtějí se ke všemu vyjadřovat a trvají na soudně potvrzeném „časovém rozvrhu péče“. Takoví lidé nevytvářejí atmosféru, v níž je možná spolupráce. Střídavá péče nezná střední cestu, ta končí buď dobře, nebo špatně.
- Střídavá péče je pro všechny schizofrenní uspořádání. Postrádá stabilitu a konzistenci; není pravděpodobné, že přetrvá po dobu celého dětství, a v dětech vyvolává zvýšenou potřebu manipulovat a nejistotu.
- Jedná se o experiment s nejistými výsledky.
- Dle Výzkumu Národního institutu dětí a mládeže „Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let“⁴⁷ ohledně dětmi přiznávaných vlastností klíčových osob v životě dítěte (příloha č. 1) vychází jako dominantní osoba dětského světa maminka. Z jedenácti vybraných vlastností pro výzkum byla dětmi vyhodnocena mezi klíčovými osobami (maminka, tatínek, třídní učitel a kamarád) jako nejhodnější - nikdy nelže, má na dítě čas, je spravedlivá, naslouchá, důvěřuje dítěti a pomůže. Oproti tomu tatínek vítězil ve vlastnostech: je s ním legrace (zde až po kamarádovi), a snadno se rozčílí, je přísnější než maminka, je spravedlivý pouze o trochu méně než maminka.
- Logistická náročnost pro dítě (neustálé balení a vybalování, přemítání, co bude dítě potřebovat).
- Přizpůsobování se rozdílným výchovným požadavkům.

⁴⁷ NÁRODNÍ INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE [online]. Dostupné z WWW: <http://www.jedendomov.cz/> studie-a-vyzkumy

4.3 Pozitivní a negativní stránky střídavé péče pro rodiče

Pozitiva i negativa pro rodiče jsou snáze pojmenovatelná, zde není mezi dospělými rozpor.

Jako klady rodiče i odborníci uvádějí:

- Oba rodiče mají se svým dítětem kontakt, mají na něj výchovný vliv.
- Rodič má možnost věnovat se sobě, práci, odpočinout si od rodičovských povinností po dobu, kdy je dítě s druhým rodičem a načerpat nové síly.
- Zpravidla zlepšení finanční situace pro rodiče, v jehož péči dítě bylo.

Za negativa pro rodiče jsou uváděny zpravidla tyto faktory:

- Vysoké nároky na spolupráci rodičů, potřeba se dohodnout.
- Nutnost (či spíše vhodnost) bydlišť rodičů v blízkosti sebe.
- Chybí právo veta u rozhodnutí týkajících se dětí.
- Pro oba rodiče a jejich nové partnery psychická náročnost neustálého střídání dítěte v domě a přizpůsobování mu domácího rozvrhu.
- Pro ženy, které se do doby odloučení rodičů o děti převážně staraly, pocit oslabení své mateřské role, mnohdy i životního smyslu, který může být velice silný.
- Pro otce střídavá péče znamená zpravidla věnovat dětem více času a energie než byl zvyklý (vzít si v práci volno, jsou-li nemocné apod.).

II PRAKTICKÁ ČÁST

Ve výzkumné části práce se budu zabývat vnímáním situace střídavé péče rodiči, kteří tuto formu praktikují a náhledem na střídavou péči odborníky z řad psychologů a psychoterapeutů, kteří se ve své praxi s problematikou setkávají.

V teoretické části práce je ujasněno, že pro svůj zdárný vývoj dítě potřebuje oba rodiče (Teyber⁴⁸). Otázkou však je, zda potřebuje střídavou péči. Je střídavá péče tou nejméně špatnou a nejméně bolestivou variantou pro dítě po odloučení rodičů, jak udávají dospělí příznivci střídavé péče⁴⁹, nebo nad pozitivu převažují záporny ve formě pocitu ztráty domova a zázemí pro dítě, pocitu ztráty možnosti kontroly nad svým životem, jak argumentují odpůrci zkoumaného problému⁵⁰? Jak rodiče, kteří střídavou péči o své děti praktikují, vnímají tuto situaci? Jak na ni nahlíží odborníci?

⁴⁸ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 101 – 102.

⁴⁹ <http://padesatprocent.cz>;
<http://www.stridavka.cz>

⁵⁰ <http://www.jedendomov.cz>;
<http://www.rodina.cz>

5 CÍL PRÁCE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY

5.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit a diskutovat různé pohledy na střídavou péči rodičů, kteří střídavou péči u svých dětí praktikují. Především zjistit, jaká vnímají pozitiva a negativa tohoto druhu péče pro své děti, spokojenost rodičů s nastaveným modelem. Dalším významným cílem je zjistit na diskutovaný typ péče názory a pohledy respondentů z řad odborníků, kteří mají či měli možnost pracovat s dětmi ve střídavé péči. Na základě rozhovorů s těmito dvěma skupinami respondentů pak vysledovat, zda je střídavá péče vnímána nejbližšími osobami v životě dítěte odlišně či souhlasně s vnímáním střídavé péče odborníky.

5.2 Výzkumné otázky

Jaký je pohled rodičů na střídavou péči, kteří tuto formu péče o své děti praktikují? Jak jsou s tímto modelem v praxi spokojeni? Jaká pozitiva a negativa střídavé péče pro své děti vnímají rodiče?

Jaké jsou názory na střídavou péči odborníků z řad psychologů a psychoterapeutů, kteří měli možnost pracovat s dětmi ve střídavé péči? V čem spatřují odborníci rizika a výhody střídavé péče pro děti? Je možné přihlížet při rozhodování o modelu péče o dítě k přání dítěte?

Podotázky:

Jak vnímají rodiče vhodnost střídavé péče z hlediska věku dětí a jejich pohlaví?

Jak vnímají odborníci při doporučování druhu péče o dítě věk a pohlaví dítěte?

Jaké důvody vedou rodiče k volbě střídavé péče a k nastavení daného intervalu střídání?

K jakému druhu péče o dítě po odloučení rodičů se přiklání odborníci? Doporučují určitý druh péče o dítě plošně nebo posuzují jednotlivé případy individuálně?

Jak spolu vzájemně rodiče, kteří uplatňují střídavou péči u svých dětí, komunikují?

Jaké změny v chování dítěte vnímali rodiče v prvním roce po odloučení (krátkodobá reakce)?

Jak rodiče hodnotí dlouhodobou reakci dítěte na odloučení a střídavou péči?

6 METODIKA

6.1 Metoda získávání dat

Vzhledem k charakteru sledovaných jevů je zvoleno kvalitativní výzkumné šetření.

Kvalitativní typ výzkumu je založen na induktivní logice, kdy na počátku výzkumného procesu je sběr dat. V sebraných datech výzkumník posléze pátrá po pravidelnostech a na základě svých objevů poté formuluje (nové) teorie či hypotézy.⁵¹

Hendl⁵² dodává, že kvalitativní výzkumník se domnívá, že sociální realita by měla být spíše interpretována než popisována, a to na základě toho, jak ji prožívají konkrétní jednotlivci. Lidské chování je nahlíženo jako výsledek svobodných rozhodnutí.

Sběr dat tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek a získávání odpovědí. Dotazování probíhá formou rozhovorů (nestrukturované a polostrukturované), dotazníků (strukturované rozhovory). Tyto metody se mohou různě doplňovat nebo používat v kombinaci s jinými. Důležité je získání pravdivé odpovědi od respondenta. Rozhovor provádí pouze jedna jediná osoba, je důležité, aby na začátku rozhovoru padly psychické bariéry. Důležitý je i způsob kladení otázek, otázky by měly být jasné, citlivé, neutrální a otevřené. Správná otázka dává dotazovanému možnost použít vlastní slova, bez toho aby mu byla vnucována nějaká odpověď. Dotazovaný musí vyjádřit svůj vlastní názor a pocit. Zároveň může samostatně navrhnout vztahy a souvislosti. Nikdy nepředkládáme (na rozdíl od strukturovaného rozhovoru) předem určené formulace odpovědí.⁵³

6.1.1 Polostrukturovaný rozhovor

Nejvhodnější metodou získávání a vyhodnocování dat se mi jevila analýza polostrukturovaných rozhovorů. Má předem připravený seznam otázek, ale způsob, forma odpovědí na tyto otázky zůstává víceméně volná. Dotazovaným respondentům je ponechán širší prostor pro vyjádření se k jednotlivým tématům. Tak je možné odhalit

⁵¹ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*, 2000, s. 374.

⁵² HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*, 1999, s. 278.

⁵³ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2005, s. 168 - 170.

další související aspekty vnímání zkoumaného jevu, které nepokrývají původní otázky. Tato metoda je však oproti standardizovaným rozhovorům náchylná ke zkreslení diskutovaných odpovědí užitím vlastních slov respondentů a jejich interpretací výzkumnou osobou.

Gavora⁵⁴ doplňuje, že záznam rozhovoru je možné buď zapisovat, nebo nahrávat pomocí diktafonu. Výhodou diktafonu je, že výzkumníka nezaměstnává a může se tak plně věnovat kladení otázek. Jeho přítomnost ale může ovlivňovat atmosféru rozhovoru a tím i získávané údaje.

6.2 Charakteristika výzkumného souboru

Pro potřeby této práce jsem volila dva výzkumné soubory. Prvním z nich jsou rodiče, kteří praktikují střídavou péči. Druhý soubor tvoří odborníci z řad psychologů a psychoterapeutů, kteří pracují s dětmi vč. těch, které jsou ve střídavé péči. Původním záměrem bylo provést i rozhovory s dětmi, které střídavou péčí prochází či prošly. Měla jsem od třech rodičů různých dětí přislíbenou možnost rozhovoru nebo písemného dotazování jejich dětí, které jsou již ve dvou případech v období adolescentním, v jednom případě je dítě desetileté. Pro citlivost tématu, změnu psychického rozpoložení dětí a sociální změnu v rodině však všichni rodiče od svého přislíbení upustili. Třetí výzkumný soubor jsem tedy vypustila.

První výzkumný soubor je sestaven z pěti rodičů: čtyř matek a jednoho otce. Využila jsem svých sociálních kontaktů a oslovila své známé, ze kterých se stali buďto přímo respondenti nebo mi doporučili své známé. Z genderového hlediska není zastoupení mužů a žen zcela vyvážené. Bylo však velmi obtížné získat pro rozhovory dostatečné množství vůbec nějakých rodičů, kteří mají dítě ve střídavé péči. Spektrum výběru respondentů bylo velmi omezené. V mém okolí se příliš rodičů, kteří praktikují střídavou péči, nevyskytuje. Tři respondentky jsou z okolí mého města, čtvrtá respondentka a jediný respondent - otec žijí v Praze. Věkové rozmezí dotazovaných rodičů se pohybuje mezi 37 – 45 roky.

Druhý soubor pak zahrnuje čtyři odborníky z řad psychologů a psychoterapeutů. Ti působí ve třech případech v krajském městě, v jednom případě ve městě hlavním.

⁵⁴ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*, 2000, s. 114.

Z genderového hlediska jsou zastoupena obě pohlaví stejně. Soubor tvoří mladší a střední generace působících psychologů (od cca třiceti let do cca padesáti let). Odborníci se liší z hlediska praxe s dospělými či dětmi, kteří praktikují střídavou péči. Všichni se s touto problematikou ve své praxi setkávají, ovšem liší se v hojnosti případů, s nimiž se dosud setkali.

6.3 Příprava a sběr dat

Prvotní příprava otázek proběhla asi rok před samotným výzkumem. Před sběrem dat jsem ještě otestovala připravené základní otázky pro rodiče na jedné známé, která se nacházela v situaci rozhodování o případné střídavé péči o svého chlapce. Připravené otázky jsem při tomto rozhovoru a následně po něm přepracovávala do podoby, kterou jsem již použila pro vlastní sběr dat.

Otázky pokládané psychologům jsem netestovala, korekce otázek proběhly přímo při prvním rozhovoru.

Připravené otázky pro děti, které ve střídavé péči žijí, nebylo možno použít.

Bylo nutné před samotným výzkumem zhodnotit i etická hlediska prováděného dotazování. Respondenty jsem nechtěla stresovat nahráváním na diktafon, usilovala jsem o co nejpříjemnější odpovědi. Mnozí respondenti v průběhu zapisování svých odpovědí ještě svá vyjádření doplňovali. Pro zachování příslibené anonymity nejsou v práci uvedeny celé přepisy rozhovorů, pouze citace týkající se zkoumaných jevů. Respondenti jsou v práci označeni číselně bez jejich bližší specifikace. Bude pouze odlišeno, zda se jedná o ženu či muže. Jména dětí pochopitelně uváděna rovněž nejsou, v jednom případě, kdy si to otec dětí výslovně přál, není uvedeno ani pohlaví dětí.

Pro zachování objektivity prováděného výzkumu jsem se po celou dobu tvorby této práce snažila vyvarovat zaujatosti vlastního postoje k tématu. Úplně se toho vyvarovat nelze, od zadání práce k jejímu odevzdání uplynuly téměř tři roky a své postoje jsem si tak díky této práci i řešením problematiky péče o dítě po rozvodu ve svém osobním životě průběžně utvářela a ujasňovala.

Vlastní sběr dat pak trval asi od prosince roku 2011 do dubna roku 2012. S každým respondentem jsem vedla jeden polostrukturovaný rozhovor, s rodiči ve dvou případech

pouze telefonicky, v jednom případě písemně přes e-mail a poté telefonicky, v ostatních případech při osobním setkání. Myšlenky jsem zaznamenávala při rozhovoru písemně za použití množství zkratek a symbolů.

Rozhovory jsem nejprve přepsala, pro snazší práci s nimi vytiskla a následně analyzovala. Tento proces se nazývá otevřené kódování. Strauss⁵⁵ popisuje otevřené kódování jako část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Údaje jsou rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly a také jsou kladeny otázky o jevech.

⁵⁵ STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu : postupy a techniky metody zakotvené teorie*, 1999, s. 43.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole jsou uvedena zjištění z rozhovorů, která odpovídají na výzkumné otázky uvedené v kapitole 5. 2. s oběma výzkumnými soubory.

7.1 Výsledky rozhovorů s rodiči

Připravené otázky pro polostrukturovaný rozhovor byly strukturovány logicky a chronologicky. Jsou uvedeny v příloze č. 2.

Základní charakteristiky dětí dotazovaných respondentů a jejich rodinná situace v podmínkách střídavé péče jsou pro přehlednost uvedeny v tabulce:

Tabulka č. 1: základní charakteristiky dětí respondentů – rodičů

Označení rodiče *	Počet dětí ve stříd. péči	Věk na počátku stříd. péče	Doba trvání střídavé péče	Pohlaví dítěte/ dětí	Intervaly střídání
M1	2	4; 6,5	1 rok spol. péče, nyní 7 měsíců	Dívky	Týden
M2	2	4 (dvojčata)	3 roky	Dívka, chlapec	První 3 měs. po 2 dnech, nyní týden
M3	1	3	2 roky	Chlapec	Nepravidelně, dle prac. směn matky
M4	1	8	5 měsíců	Chlapec	Týden
O1	3	5 - 11 **	6 měsíců	Zastoupena obě pohlaví **	Týden

Komentář k tabulce č. 1:

* Z důvodu zachování anonymity jsou rodiče označováni M1 (matka 1) – M4 (matka 4), O1 (otec jedna).

** Otec dětí si nepřál pro zachování anonymity uvádět přesný věk dětí ani pohlaví

Nejprve jsem zjišťovala vůbec základní praktické otázky jako pohlaví, věk dítěte/dětí, zda tyto aspekty hrály roli při rozhodování o způsobu péče o dítě po odloučení rodičů. Sledovala jsem intervaly ve střídání dítěte u rodičů a důvody této volby. Dále jsem se již snažila sledovat důvody pro volbu střídavé péče, zda toto konzultovali a s jakým výsledkem s dítětem, zda probíhá mezi rodiči spolupráce a vzájemná konzultace při výchově a záležitostech týkajících se dětí, subjektivní vnímání změn chování dítěte po

odloučení rodičů a po předání dítěte od druhého rodiče. Zda rodičům tato forma péče o jejich dítě/děti vyhovuje nebo naopak narušuje jejich osobní či profesní život. Zajímalo mne subjektivní hodnocení rodičů negativ a pozitiv střídavé péče pro své děti. Tuto otázku považuji vůbec za klíčovou, protože rodič, byť jeho vnímání situace nemůže být zcela objektivní, zná své dítě nejlépe, tráví se svým dítětem nejvíce času a tak může pozorovat vliv střídavé péče na dítě. Poslední důležitou otázkou pro výzkum bylo, zda by nyní, s odstupem času rodič volil opět střídavou péči nebo raději jiný model péče o dítě.

Dále jsou sledovány a interpretovány podrobněji odpovědi prvního výzkumného souboru podle jednotlivých podotázek a v závěru je na jejich základě řešena hlavní výzkumná otázka.

Jak vnímají rodiče vhodnost střídavé péče z hlediska věku dětí a jejich pohlaví?

U dětí vybraného vzorku respondentů jsou zastoupena obě pohlaví přibližně stejným poměrem. To při rozhodování o střídavé péči u rodičů roli vůbec nehrálo. Rodiče nevnímají genderové rozdíly z hlediska vhodnosti tohoto modelu péče. Vesměs předpokládají, že obě pohlaví potřebují oba rodiče. Sami rodiče si uvědomovali, že každý rodič přináší dětem něco trochu jiného, že by děti byly bez přítomnosti druhého rodiče ochuzené jak po psychické stránce, tak o různé aktivity. Matky zpravidla uváděly jako přínos přítomnosti otce jiné aktivity podnikající s dítětem, nad přínosem citovým se nezamýšlely. Dotazovaný otec kladl větší důraz na citovou stránku dětí z hlediska jeho důležitosti v životě dětí. Uváděl ale samozřejmě i aktivity, které s dětmi provozuje.

Co se týče věku dětí, zde se názory rodičů lišili. Někteří rodiče věk vůbec neřešili. Jiní - jednalo se o matky, zároveň sledovali obtížnější přivyknání mladších dětí na odloučení od nich. „*Malá (4 roky) u něj občas plakala, že chce maminku.*“ [M1]; „*Holka (z dvojčat - v době počátku střídavé péče 4 roky) si tak první půlrok zvykala huř, chtěla být víc se mnou, občas plakala, chtěla se víc mazlit,... ale do půl roku si taky zvykla.*“ [M2] Tito rodiče zvolili při zavedení střídavé péče citlivější přístup pro období adaptace: „*My jsme k věku přihlíželi jen, když jsme se rozhodovali o intervalech střídání*“ [M2]

Z uvedeného lze usuzovat, že rodiče vnímají, že mladší děti (v uvedeném vzorku respondentů se jedná o děti předškolního věku) citový vztah s matkou potřebují častěji a intenzivněji prožívat než děti již školou povinné, není to pro ně ale zásadním hlediskem při volbě modelu péče.

V jednom případě nepřihlížela matka přímo k věku dítěte při volbě střídavé péče, ale k nevhodnosti jejího zavedení s ohledem na započetí dítěte školní docházky, což je v životě dítěte samo o sobě pro velkou změnou. *„Protože syn má diagnostikované ADHD, psychologka aspoň pro první třídu nedoporučovala střídavou péči. Jeho táta na ní trval, tak jsem mu teď, když už je ve škole kluk zvyklý, vyhověla. Táta mu dřív chyběl, teď při střídavé, bych řekla, že ho to táhne víc ke mně.“* [M4] I ve výpovědi této respondentky se však promítá absence častějšího citového vztahu s matkou, kdy syn nyní více inklinuje k matce. Zde je možná souvislost jeho větší potřeby pobytu s matkou jakožto citovějšího rodiče a diagnózou ADHD.

Jaké důvody vedou rodiče k volbě střídavé péče a k nastavení daného intervalu střídání?

Důvody pro volbu střídavé péče se různí. Některé matky se spíše přizpůsobily tlaku otců dětí:

„Aby byl daný určitý řád a pravidelnost. Věděla jsem, že otec na mou výhradní péči nepřistoupí, já zase nepřistoupím na péči společnou, zbývala jen třetí možnost. Těžko jsem to vstřebávala, ale bylo rozhodnuto.“ [M1]

„Já pro ni moc nejsem, ale nechci s bývalým manželem bojovat, to mi bralo hodně energie, ty jeho neustálé výpady proti mně. Myslím si, že chtěl jeho taťka střídavku hlavně kvůli penězům; asi si musí sám vyzkoušet, že to není sranda všechno zastat.“ [M4]

Tyto matky zaujímají celkově negativnější a kritičtější postoj ke střídavé péči než rodiče, kteří od počátku střídavou péči chtěli. U ostatních se často se objevoval pojem „spravedlivé pro rodiče“.

„Ani nevím, kdo přišel s nápadem střídavé péče. Rozhodně s ním souhlasím. Takhle mi to vyhovuje. Mám čas i na sebe. Připadá mi sobecké, abych si je uzurpovala pro sebe. A děti potřebují oba rodiče.“ [M2]

Dále respondenti často uváděli praktické důvody z hlediska časové náročnosti pro volbu tohoto typu péče pro sebe: stihnou se věnovat dětem, v dalším týdnu se věnují více pracovním povinnostem a zbývá jim více času i pro sebe.

Tyto důvody si chválily na střídavé péči i matky, které s ní příliš nesouhlasí. **Dá se říci, že menší časová zaneprázdněnost je pro rodiče významnou předností střídavé péče.**

Jediný respondent mužského pohlaví si střídavou péči dle svých slov spíše prosadil. „*To byl můj nápad, spíš jsem si jí prosadil. Ale nedovedu si představit, jak by moje exmanželka všechno stíhala, kdyby děti byly v její péči a já je měl jen každou středu a ob víkend. Děti by myslím nemohly mít všechny kroužky, na které teď chodí. Podle mě i jí to vyhovuje. Byla zvyklá mít hodně času pro sebe, když jsme spolu bydleli, byl jsem s dětmi fakt dost. Asi jí taky chybí, když jsou děti se mnou, ale to mně ten týden, co jsem bez nich, taky. Týden se dá, myslím, docela dobře vydržet.*“ [O1] V běžné soudní praxi jsou u modelu svěřené péče o dítě jednomu z rodičů svěřovány děti převážně matkám, jsou-li pro výchovu způsobilé. Chtěl-li tedy být otec více přítomen v životě dětí, byla pro něj volba střídavé péče jedinou možnou variantou. Tento otec je se střídavou péčí velice spokojen a ze svého pohledu vnímá pouze její pozitivní stránky.

Za zajímavý považuji jev, který z rozhovorů vyplývá, že respondenti uváděli jako důvody pro zvolení střídavé péče především zájmy rodičů, v některých případech i dětí, ovšem nikdy je nezmínili na prvním místě.

Lze tedy interpretovat, že při volbě střídavé péče posuzují rodiče především své vlastní možnosti a zájmy, až pak sledují i zájmy dětí. Tento jev dokresluje i předchozí kategorie vnímání rodičů vhodnosti střídavé péče z hlediska věku dětí, kde někteří respondenti uvedli, že některé mladší děti zpočátku reagovaly na střídavou péči hůře, ale „zvykly si“. Model péče tedy nepřizpůsobili dětem, ale děti se přizpůsobily rodičům.

Sledovaný vzorek výzkumné skupiny rodičů volil ve všech případech, kdy to bylo možné, týdenní **interval střídání**, přestože nastavení na počátku střídavé péče bylo různé.

„*Při rozvodu byly dětem čtyři roky (dvojčata), první asi tři měsíce jsme se střídali po dvou dnech, aby to pro děti nebylo moc dlouho. To byl bláznec pro všechny. Pak jsme to prodloužili na týden. Delší dobu bych si bez nich nedovedla představit. Takhle mi to vyhovuje*“. [M2]

„První rok jsme měli společnou péči. V tom byl chaos. Otec navrhoval společnou, přestože společně nebydlíme. Navrhla jsem týdenní intervaly, protože si myslím, že u takto malých dětí to ani delší doba být nemůže, připadá mi to, že neztrácíme kontakt. Děti to berou jako pobyt „na dovolené“, ať už se mnou nebo s jejich otcem.“ [M1]

Respondenti se shodují, že jim nastavený týdenní interval maximálně vyhovuje a z důvodu nižšího věku dětí jim připadá jako nejvhodnější i pro děti. Mají pocit, že děti s nimi neztrácí kontakt, že je týdenní interval z hlediska zachování citového vztahu mezi dětmi a rodiči vyhovující. Rodičům tento interval vyhovuje i z hlediska pracovních povinností, kdy snáze mohou kratší čas v zaměstnání po dobu jednoho týdne vykompenzovat delším pobytem v práci v týdnu následujícím. Žádný z respondentů se nevyjádřil k tomuto intervalu kriticky.

Pouze v jednom případě jsou intervaly nepravidelné, zde se jedná prakticky spíše o společnou péči v rozdělených domácnostech (střídání někdy i v průběhu dne). *„My to nemáme pravidelné. Záleží na mých směnách a jak to kdo potřebuje. Třeba když mám noční, vyzvednu kluka ze školky, jdeme ke mně a jeho tatka si ho vyzvedne večer a jdou spát k němu. Ráno ho pak odvede do školky.“ [M3]* Zde je důvodem nepravidelnosti zaměstnání matky. Oběma rodičům to nevádí a respondentka se domnívá, že to vyhovuje i synovi (5 let), protože intervaly, kdy se nevidí s jedním rodičem, nejsou příliš dlouhé.

Z pohledu rodičů je tedy nastavený interval nejvíce vyhovující pro ně samotné. Domnívají se zároveň, že vyhovuje i jejich dětem. U této kategorie téměř všichni rodiče zmiňovali jako jeden z důvodů nastavení týdenního intervalu zájem dítěte, jeho citové potřeby. **Kratší interval by byl z jejich pohledu chaotický, při delším intervalu by nemohly být naplňovány citové potřeby dětí a rodičů. Rozhodujícím faktorem je však zaměstnání rodičů.**

Jak spolu vzájemně rodiče, kteří uplatňují střídavou péči u svých dětí, komunikují a spolupracují?

Schopnost a ochota se společně domlouvat ve věcech týkajících se dítěte je jedním z předpokladů, které střídavá výchova vyžaduje.⁵⁶

Vzájemnou komunikaci rodičů považují respondenti za důležitou, ne vždy se ale daří. Matka pod označením M4 je celkově se střídavou péčí nespokojena, právě především

⁵⁶ <http://www.rodina.cz/clanek916.htm>

pro nekomunikaci, resp. neustálý boj mezi rodiči. „*Snažíme se leccos spolu probrat, ale opravdu mi přijde, že já jsem z Venuše a on z Marsu. Moc nám to nejde... je to: já o voze, on o koze. Komunikujeme hlavně přes sms. Spíš tedy výčitky jeden druhému ohledně malého. Dohodnout se moc není možné. A kluk se pak snaží manipulovat, že mu táta třeba něco dovolil, co já nechci...*“ [M4] Tato matka vnímá vliv nejednotnosti rodičů ve výchově na chování jejich syna. Syn je dle jejího pozorování opět roztržitější, drzejší a má větší snahu o manipulaci rodičů. V případě jejich syna, který má diagnostikované ADHD vnímá tuto situaci jako značně nevyhovující pro syna i pro ni samotnou.

Matka označená jako M1, která v konečném souhrnu uznala střídavou péči jako nejvhodnější model pro své děti, ovšem v některých jevech s ní úplně nesouhlasí, s otcem dětí komunikuje v případě nutnosti. „*Ano, je-li to nutné. Raději ale formou sms a e-mailů. Zatím nebylo nutný řešit nějaký nový záležitosti, holky pokračují v docházce do školy i na kroužky tak, jak to bývalo za společného soužití.*“ [M1]

Ostatní respondenti hodnotí komunikaci s druhým rodičem jako bezproblémovou. „*S jejich tatškou se domlouváme, nemáme s tím nejmenší problém. Vycházíme si vstříc. Ohledně výchovy mezi námi nebyly rozpory snad nikdy.*“ [M2] „*Rozhodnutí ohledně syna děláme společně a ve výchově se navzájem podporujeme.*“ [M3]

Dotazovaný otec ve vzájemné komunikaci nespatořoval problémy. „*S matkou dětí komunikujeme buď po sms nebo si zavoláme, občas e-mailem, je-li to potřeba.*“ [O1]

Zdá se, že **od vzájemné komunikace mezi rodiči se odvíjí spokojenost se střídavou péčí u matek**. Je to pochopitelné, neboť ženy jsou komunikativnější, přikládají komunikaci větší význam. Dle mého názoru je to proto, že matky jako primární vychovatelé v prvních letech života dítěte více potřebují kontrolovat, vnímat, že o jejich dítě je dobře postaráno, což v případě komunikačních problémů mezi rodiči možné není. V obou zmiňovaných rozpadlých rodinách, kde spolu rodiče příliš nekomunikují, si prosadili střídavou péči otcové.

Jaké změny v chování dítěte vnímali rodiče v prvním roce po odloučení (krátkodobá reakce)?

Pouze jedna respondentka nevnímala změnu v chování dítěte. V dalších čtyřech případech si rodiče změn všimli, ve všech případech změny v chování odezněly

(odeznívají) v horizontu kolem půl roku. V jednom případě, kdy střídavou péči rodiče nastolili až dva roky po rozvodu, matka pozoruje další změny v souvislosti s větším vlivem otcovy výchovy na dítě, nikoliv tedy v souvislosti s odloučením, a očekává, že tyto změny budou dlouhodobějšího rázu, dokud bude syn ve střídavé péči.

Změny v chování se projevovaly různě, a to i v rámci dětí z jedné rodiny. Neurotické projevy jako pomočování, koktání atd. rodiče nepozorovali. Změny v chování se projevovaly většinou ve větší potřebě fyzického kontaktu s matkou. Dvě dívky předškolního věku byly do určité míry traumatizované z absence matky. Dále rodiče uváděli větší roztržitost, děti byly častěji „duchem mimo“. Ostatní projevy byly individuální:

„Mladší dcera tu přítulnost potřebuje ještě víc, ze začátku byly i stížnosti ze školky, že se nechce zapojovat do programu, neposlouchá, je hrubá ke spolužákům.“ [M1] Tuto změnu v chování přikládá respondentka ale do jisté míry i svému nástupu po rodičovské dovolené do práce a s tím související omezené době pobytu s dětmi.

Větší změny v chování pozorovala respondentka u syna s diagnózou ADHD, jejíž výpověď pro bližší představu uvádím: *„Úplně na začátku, tak první měsíc, se mu líbilo, že má dva pokojíčky. To pozlátko ho brzy přešlo. Po odloučení se na mne kluk víc upnul. Nechtěl, abych odcházela, třeba když jsem si šla zacvičit a měla ho nechat u mých rodičů. Víc zlobil. Upoutával pozornost, když jsem mu domlouvala, vysmíval se mi, byl drzej... bylo to náročný. S pomocí psycholožky se mi podařilo syna ukočírovat. Živější bude vždycky, ale díky opravdu pravidelnému režimu byl disciplinovanější, poslouchal. Teď při střídavé péči už zase pozoruji výkyvy v chování. Je drzejší, snaží se občas mnou nebo mým partnerem manipulovat... taky víc žaluje. Jinak neurotické projevy jsem nepozorovala.“ [M4]*

U nejstaršího a nejmladšího dítěte nepozoruji změny. Možná naopak k lepšímu. Dětem se snad i ulevilo, že už nemusí poslouchat naše hádky.“ [O1]

Kromě jedné respondentky si všichni rodiče změn v chování svých dětí všimli. Tyto projevy nelze ze vzorku respondentů zobecňovat. Dokonce i v rámci jedné rodiny se změny v chování projevovaly různým způsobem v závislosti na osobnosti dětí. Obecněji lze pouze tvrdit, že děti vyžadovaly více pozornosti, potřebovaly více ujištění např. fyzickým kontaktem.

Rodiče shodně udávají, že se tyto změny v chování upravily v horizontu půl roku. Respondentka s odlišným výchovným stylem oproti stylu otce předpokládá, že změny

v synově chování budou přetrvávat po celou dobu nastolené střídavé péče, možná se i zhoršovat, nejedná se však o neurotické projevy, ale spíše o projevy odlišné výchovy.

Jak rodiče hodnotí dlouhodobou reakci dítěte na odloučení a střídavou péči?

U předchozí kategorie je uvedeno, že se rodiče shodují ve srovnání se výkyvů v chování dětí v horizontu půl roku. Změny dlouhodobějšího charakteru nepozorují.

Matějček a Dytrych⁵⁷ ohledně dlouhodobé adaptace dítěte na situaci v rodině uvádějí, že čím déle trvá konflikt rodičů, napětí, tím vyšší je riziko nepřiměřené zátěže pro nervový systém potomka. Nejproblematičtějším prostředím je pro dítě disharmonický rozvod, po němž pokračují hádky a konflikty. Mnohé průzkumy ukazují, že konflikt a zmatek v rodině děti dlouhodobě nepříznivě ovlivňuje. V případě dlouhodobé adaptace dítěte nejde ani tak o podobu rodiny – rozvedená nebo úplná – ale o vztahy mezi jejími členy.

Na základě těchto tvrzení a rozhovorů s výzkumnou skupinou rodičů, kdy tři respondenti nemají komunikační problémy s druhým rodičem, **lze vyvodit závěry, že díky víceméně bezproblémové komunikaci rodičů mezi sebou u uvedené části respondentů a díky absenci déletrvajících vyhocených situací mezi rodiči, děti respondentů nebyly a nejsou dlouhodoběji vystavovány nepřiměřené psychické zátěži.**

Obě matky, které nejsou se střídavou péčí úplně spokojeny, shodně pozorují změny v chování dětí při pravidelném předávání dětí od druhého rodiče. V obou případech trvá dva až tři dny, než děti opět přivyknou režimu nastavenému u matky a jejím výchovným požadavkům.

Zde vnímám **souvislost mezi rozdílnou výchovou rodičů**, kdy obě matky vypověděly, že se s otcem dítěte/dětí na výchově neshodují. V případech, kdy spolu rodiče spolupracují a uplatňují obdobné výchovné styly u svých dětí, rodiče nevnímají problémy dětí s přechodem od jednoho rodiče k druhému.

Jaký mají pohled na střídavou péči rodiče, kteří tuto formu péče o své děti praktikují? Jak jsou s tímto modelem v praxi spokojeni? Jaká pozitiva a negativa střídavé péče pro své děti vnímají rodiče?

⁵⁷ MATĚJČEK Z. a Z. DYTRYCH. *Děti, rodina a stres*, 1994, s. 140.

Z výše analyzovaných jevů v pohledu na střídavou péči rodiči, kteří ji uplatňují, lze konstatovat, že dotazovaný vzorek rodičů byl se střídavou péčí spokojený a považoval ji za vhodný model pro své děti, pokud jsou dodrženy podmínky uvedené v kapitole 4.1. Protože tyto podmínky se po provedeném výzkumu jeví být skutečně nezbytným předpokladem pro zajištění přínosu střídavé péče pro děti, znovu je uvádím: Schopnost a ochota se společně domlouvat ve věcech týkajících se dítěte je jedním z předpokladů, které střídavá výchova vyžaduje. Dalším předpokladem je přání dítěte žít s oběma rodiči. Dále jde o stejný nebo podobný přístup k výchově dítěte u obou rodičů a taková blízkost bydlíšť obou rodičů, aby dítě neměnilo školu, zájmové aktivity a kamarády.

Střídavá péče se ale může obrátit v neprospěch dítěte, pokud rodiče nejsou schopni se dohodnout, uplatňují každý jiné výchovné metody, dítěti očerňují druhého rodiče, či dítě musí měnit jemu blízké prostředí (kamarády) a školu.⁵⁸

Jaká pozitiva a negativa střídavé péče pro své děti vnímají rodiče?

Tuto otázku považuji vůbec za klíčovou, protože rodič, přestože jeho vnímání situace nemůže být zcela objektivní, zná své dítě nejlépe, tráví se svým dítětem nejvíce času a tak může pozorovat vliv střídavé péče na dítě. Vesměs kromě jednoho případu rodiče udávají střídavou péči jako přínosnou pro všechny zúčastněné. Matka č. 4 spatřuje pro svého syna z důvodu diagnózy ADHD a nemožnosti shody s otcem na výchově střídavou péči spíše jako škodlivou.

Pomineme-li uvedenou matku označenou ve výzkumném souboru jako M4, pak respondenti shodně spatřují pozitiva pro své děti v pokračování citového vztahu dětí s oběma rodiči. Shodují se, že oba rodiče jsou pro zdárný citový rozvoj dětí potřební, že každý z rodičů jim poskytuje jiné hodnoty, jiný přístup a vzor pro život. Rodiče poukazovali především u přínosů pro děti na pestrost aktivit, které jim nabízí pobyt s oběma rodiči.

Nepřímo – při uvádění pozitiv střídavé péče pro sebe, kdy si chválí vlastní nepřetíženost povinnostmi a časovou náročností péče o své děti, poukazují i na tento aspekt jako další přínos pro děti. Tato nepřetíženost rodičů se pozitivně odráží na jejich přístupu k dětem, kdy mohou při pobytu s dětmi skutečně „být s dětmi“, věnovat jim čas i pozornost.

⁵⁸ <http://www.rodina.cz/clanek916.htm>

U zamýšlení se nad negativními stránkami střídavé péče již respondenti jednotní nebyli. Respondenti, kteří po celou dobu rozhovoru vyjadřovali se střídavou péčí spokojenost, negativa pro děti nepozorují vůbec. Matky, které se střídavou péčí nejsou zcela spokojené, vnímali i negativa. Matka M4 je vnímá jako poměrně zásadní pro její dítě a se střídavou péčí nesouhlasí.

Rodiče, kteří sami chtěli od počátku střídavou péči, vyjadřovali uspokojení nad průběhem tohoto modelu péče a to jak z pohledu dopadu na své děti, tak i na rodiče samotné.

Za zmínku stojí názor dotazovaného otce: „*Mně v dětství tatka docela chyběl, jsem z rozvedené rodiny. Tak to vnímám, že já jim chybět nebudu.*“ [O1]

Další dvě matky se nad negativy zamýšlejí. „*Jako negativa vidím potenciálně špatný model převzatý do jejich života. Že by mohly možná hůř zakládat a udržet svoji rodinu. Nevím, zda nemůže dětem ublížit, že se vidí se mnou – s matkou, jen ob týden.* [M1] První část myšlenky se ovšem netýká pouze střídavé péče, ale rozvodu jako takového.

„*Za negativa považuju rozhodně, že kluk nemá jednotnou výchovu, stejnej režim. On to potřebuje. Vidím rozdíl v jeho chování, když byl v mé péči a teď je ve střídavý. A uznávám, že nejsem možná úplně objektivní, ale ani jako velký přínos nevidím, že mu tatka poskytuje vzor do života.*“ [M4]

Ani jeden rodič nevnímal pocit ztráty domova, neukotvení dítěte při střídavé péči, jako viditelnou u svých dětí. Tyto argumenty uvádí často odpůrci střídavé péče. Zde jako důvod spatřuji především nízký věk dětí, kdy je v popředí jejich zájmu být s rodiči. Potřeba samostatnosti, kterou uvádí Wallersteinová⁵⁹ ve svém výzkumu, u nich ještě není vyvinuta natolik, aby se cítily být omezeny nastavenými pravidly střídání. Rodiče také nejsou schopni posoudit případné problémy či odchylky od normálu ve formování osobnosti. Z mnou prostudované literatury a na základě rozhovorů s odborníky – psychology a psychoterapeuty, se však ani odborníci v názorech na tento jev neshodují.

⁵⁹ Dostupné z WWW: <http://www.rodina.cz/clanek7591.htm>, citace z knihy WALLERSTEIN J., *Unexpected Legacy*.

7.2 Výsledky rozhovorů s odborníky z řad psychologů a psychoterapeutů

Pro zjišťování vhodnosti střídavé péče pro děti jsou dalším důležitým pohledem názory odborníků – psychologů či psychoterapeutů (pro zjednodušení dále jen psychologů, budu-li uvádět celou skupinu těchto respondentů), kteří pracují s dětmi nebo s rodiči praktikujícími střídavou péčí. Pro potřeby této práce jsou seskupeny do druhého výzkumného souboru. Prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů jsem zpovídala dětského psychologa a dětskou psycholožku, psychoterapeuta, psychologického a sociálního poradce v jedné osobě z krizového centra pro rodinu a psychoterapeutku. Volila jsem genderově vyrovnanou skupinu, aby bylo možné vzít v úvahu i hledisko pohlaví. Připravených otázek bylo sedm s tím, že jsem předpokládala větší pravděpodobnost odklonění se od nich než při rozhovorech s rodiči. Jednalo se o odborníky z praxe, kdy se ale každý setkával s problematikou střídavé péče v různých situacích a z různých úhlů pohledu. Lze říci, že tyto rozhovory měly volnější strukturu než rozhovory s rodiči. Připravené otázky jsou uvedeny v příloze č. 3.

Rozhovory s druhou výzkumnou skupinou byly vedeny vždy osobně v místě jejich pracovišť.

Zde jsou podrobněji sledovány a interpretovány odpovědi druhého výzkumného souboru podle jednotlivých podotázek a na závěr je na jejich základě řešena hlavní výzkumná otázka.

Jak vnímají odborníci při doporučování druhu péče o dítě věk a pohlaví dítěte?

Shodně s první výzkumnou skupinou i tato skupina v celé své šíři zastává názor, že přítomnost obou rodičů je v životě dítěte důležitá bez ohledu na jeho pohlaví. Udávají, že je pro optimální rozvoj dítěte potřebné zažít obě rodičovské polarity. Shodně dodávají, že i v případě svěření dítěte do péče jednoho rodiče, má druhý rodič v životě dítěte své nezastupitelné místo.

V otázce věku sleduji významné rozdíly z genderového hlediska. Muži v obou případech shodně uvedli, že nízký věk dítěte nepovažují za důvod pro nedoporučení střídavé péče. Obě ženy se shodují na minimální věkové hranici dětí, pro které by byla střídavá péče vhodná/neublížila by nadměrně. Tou je sedm až osm let. Jako důvod uvádí

při nedostatečné zralosti dítěte větší potřebu citové opory, jistoty a ochrany ze strany jejich primárního vychovatele – toho, s kým děti trávili většinu času v prvním roce, potažmo prvních třech letech svého života.

K jakému druhu péče o dítě po odloučení rodičů se přiklání odborníci? Doporučují určitý druh péče o dítě plošně nebo posuzují jednotlivé případy individuálně?

Ve třech případech respondenti vnímají střídavou péči jako nejlepší variantu pro dítě při odloučení rodičů. Jedna respondentka ale přihlíží k věku dítěte. Druhá respondentka střídavou péči přímo nedoporučuje. Jí uváděné důvody budu rozebírat v dalších kategoriích.

Naprostá shoda respondentů se vyskytuje u tvrzení, že je nutno v úvahách o vhodnosti střídavé péči individuálně posuzovat **každý jednotlivý případ** a posuzovat ji z hlediska všech zúčastněných. Respondenti ze strany mužů v rozhovorech toto dále rozváděli, že je nutné nebo vhodné dále již při praktikování střídavé péče pracovat s celým rodinným systémem.

Odovědi na hlavní výzkumné otázky vyplývají z jednotlivých kategorií rozhovorů. **Jaké jsou názory na střídavou péči odborníků z řad psychologů a psychoterapeutů, kteří měli možnost pracovat s dětmi ve střídavé péči? V čem spatřují rizika a výhody tohoto modelu pro děti? Je možné přihlížet při rozhodování o modelu péče o dítě k přání dítěte?**

Je pochopitelné, že omezený počet psychologů a psychoterapeutů, se kterými byly vedeny rozhovory, neposkytuje dostatečně širokou základnu pro obecné vykreslení pohledu odborné veřejnosti. Pro účely této práce však vzorek respondentů ukázal, že i názory odborné veřejnosti na problematiku střídavé péče zdaleka nejsou jednotné.

Signifikantní rozdíly mezi dotazovanými respondenty spatřuji **z genderového hlediska**. Dotazované ženy jsou opatrnější, přihlížejí k různým faktorům při rozhodování o vhodnosti střídavé péče. Jejich pohled bych nazvala více analytickým. Jedna respondentka střídavou péči přímo nedoporučuje z důvodu zakotvení. *„Střídání, dva domovy může přinášet problémy s identitou: kam patřím, kdo jsem. Zakotvení spatřuji z hlediska formování osobnosti jako ohromně důležité.“* [P2] Navíc uvádí, že z dětí,

kteřé byly ve střídavé péči, a ona s nimi měla možnost hovořit, by si dobrovolně žádné z nich střídavou péči nevybralo.

Druhá respondentka se ke střídavé péči přiklání jako k nevhodnějšímu modelu péče o dítě po rozvodu, ale přihlíží k věku dítěte.

Jeden respondent mužského pohlaví se nad genderovým hlediskem sám zamyslel: „*Možná se ke střídavce přikláním i proto, že jsem potenciální otec a jak bych si to sám přál, tak vidím víc pozitivita....(zamyšlení).*“ [P1]

Naopak muži se ke střídavé péči přiklání bez ohledu na další faktory. Ovšem vesměs všichni pouze za předpokladu, že jsou splněny základní předpoklady pro střídavou péči, uvedené v kapitole 4.1: Schopnost a ochota se společně domlouvat ve věcech týkajících se dítěte, přání dítěte žít s oběma rodiči, stejný nebo podobný přístup k výchově dítěte u obou rodičů a taková blízkost bydlišť obou rodičů, aby dítě neměnilo školu, zájmové aktivity a kamarády.⁶⁰ Respondenti kromě uvedených předpokladů uváděli ještě důležitost neočerňování a neshazování se rodičů navzájem před dítětem.

Všichni respondenti víceméně všechny tyto podmínky pro kladný vliv střídavé péče na dítě při rozhovorech zmiňovali.

Respondent s největší praxí ohledně střídavé péče u svých klientů – ať už z řad dospělých či dětí – však upozorňuje na fakt, že tato forma péče o dítě je hodně náročná pro rodiče. Přibližně 40 % rodičů, kteří se pro ni rozhodli, se po určité době jejího praktikování uchyluje k péči jednoho rodiče s možnostmi vídání se dítěte s druhým rodičem.

Bylo zajímavé sledovat všechny odpovědi dotazovaných, neboť každý uvedenou otázku rozvedl po svém, tok jejich myšlenek se ubíral různými směry. Pozastavovali se nad rozličnými výše uvedenými jevy (věk dítěte, ochota a spolupráce rodičů, absence očerňování se rodičů navzájem, potřeba jednoho domova pro dítě). Lze předpokládat, že každý z nich nasbíral ve své praxi různé zkušenosti se střídavou péčí, které společně s osobnostními rysy respondenta formovaly jeho názory. Z toho důvodu vnímám jako velice přínosné, že byly rozhovory vedeny s více respondenty, neboť jen tak je možné si vytvořit celistvější obraz potenciálního přínosu i rizik střídavé péče pro dítě.

⁶⁰ <http://www.rodina.cz/clanek916.htm>

Názory odborníků se lišili se i z hlediska rizik a nevýhod střídavé péče pro děti.

Respondent s největší praxí ohledně střídavé péče u dětí, se kterými pracuje, respektive pracuje s celým rodinným systémem, se přiklání ke střídavé péči i v případě, že se rodiče nejsou schopni domluvit. V takovém případě plní roli mediátora a pomáhá rodičům nastavit pravidla, dále s nimi pracuje. Ostatní respondenti shodně vnímají, že schopnost rodičů se domluvit je jedním ze základních předpokladů fungující střídavé péče s pozitivním účinkem na dítě.

Co se týče často uváděného argumentu odpůrců střídavé péče, že dítě ztrácí pocit domova, zázemí, bezpečí, cítí se být hostem u obou rodičů (např. na www.rodina.cz), ten jako problém vnímá pouze jedna respondentka. Ta udává, že dítě se „dvěma postelemi“ má v dalším životě problém s identitou (kdo jsem, kam patřím), obává se absence pocitu zakotvení, který je podle ní důležitý z hlediska formování osobnosti.

Další respondenti byli opačného názoru: *„Děti jsou hrozně adaptabilní. Na dva domovy si zvyknou. Za předpokladu, že chodí do jedné školy a můžou navštěvovat třeba i kroužky...“ [P3]*

Jako další riziko pro dítě zmiňuje dotazovaná dětská psycholožka možnost pocitu odvržení dítěte, v případě, je-li v bytě, kde střídavě dítě pobývá, přítomno dítě partnera rodiče, které se nakonec v bytě rodiče cítí být víc doma než vlastní dítě rodiče. Zde se domnívám (i na základě vyprávění mé sedmileté dcery), že tento pocit může dítě zažívat i v případě, kdy je v péči jednoho rodiče a druhého navštěvuje.

Všichni respondenti však shodně uvádí jako rizikový faktor střídavé péče zpochybňování se rodičů navzájem před dítětem, není-li rodiči navzájem budován pozitivní obraz toho druhého. Je tedy zřejmé, že tento jev patří mezi zásadní rizikové faktory a lze se z odpovědí domnívat, že odborníci se s tímto jevem v praxi často setkávají.

Respondenti se poměrně shodují **u otázky výhod** střídavé péče pro děti. Spatřují je především v udržení citových vazeb s oběma rodiči, v přítomnosti obou rodičovských vzorů, zážitcích i s ženským i mužským přístupem. To vše má výrazný vliv na formování osobnosti dítěte.

„Výhody spatřuji v tom, že dítě má možnost vnímat i druhý rodičovský vzor, pro sebepojetí je důležitá diáda, pro utvoření celistvé osobnosti je potřeba zažít i mužský přístup, mužské myšlení.“ [P2]

„To je hrozně individuální. V určitých obdobích svého vývoje si dítě přebírá od rodičů určité vzorce chování, což je mu při střídavce umožněno. Není narušen kontakt ani s jedním rodičem... pokud tedy nejsou intervaly střídání nastaveny na delší časový úsek.“ [P3]

Zde se ještě zastavím u jevu, který v souvislosti s riziky a výhodami respondenti rovněž zmiňovali. Tím je interval střídání dětí u rodičů. Tady se názory psychologů kryjí. Všichni shodně udávají za optimální týden, u starších dětí možnost i delšího časového úseku, naopak u dětí předškolního věku i kratšího intervalu. A to z důvodů, aby nedocházelo k odcizení s druhým rodičem, k oslabení jejich vzájemné citové vazby. Tento interval se jevil jako nejvhodnější rovněž všem dotazovaným z řad rodičů praktikujících střídavou péči (vyjma případu nepravidelného střídání z praktického důvodu pracovních směn matky).

„Rozhodně bych u mladších dětí nevolil delší intervaly než týden. U starších je možné i delší, ale ten týden bych řekl, že je optimální.“ [P1]

Další výhodou, kterou někteří psychologové zdůrazňují, je právě možnost rodičů se dětem věnovat, protože rodiče nejsou přetížení při střídavé péči tolik, jako je tomu při péči jednoho rodiče.

U otázky možnosti **přihlížení k přání dítěte** při rozhodování o modelu péče došlo mezi respondenty k dalšímu souznění. Všichni se zmiňují o možnosti manipulace dítěte rodičem, kdy ani odborník není zpočátku schopen rozpoznat, zda jde skutečně o přání dítěte, či mu bylo podsunuto dospělým. Někteří rozváděli, že je možné k přání dítěte přihlížet od staršího školního věku, resp. od dvanácti či třinácti let.

Dva respondenti uváděli, že se potřeba dítěte být více s jedním či druhým rodičem mění v závislosti na jeho osobnostním vývoji, proto je obtížné k přání dítěte přihlížet. Z tohoto důvodu vidí střídavou péči jako nejlepší variantu, neboť děti si při ní mohou naplnit aktuální potřebu být s jedním či s druhým rodičem.

„Pracujeme s celým rodinným systémem, dostáváme se do hloubky, vztahy se upravují.... Přání dítěte není statický. Vždycky záleží na domluvě a situaci všech. Samozřejmě se všechno mění. Pro určitý fáze vývoje každé dítě potřebuje víc matku a pro jiný tátu. Je to rozdílný i podle pohlaví, ale obě pohlaví potřebují oba rodiče. [P3]

6 DISKUZE K ROZHOVORŮM

Rozhovory se dvěma výzkumnými soubory z řad dospělých, kteří mají možnost sledovat chování dětí i jejich verbální projevy v podmínkách střídavé péče, může poskytnout ucelenější pohled na tento druh péče.

Obě výzkumné skupiny respondentů zastávají názor, že přítomnost obou rodičů je v životě dítěte důležitá bez ohledu na jeho pohlaví. Udávají, že je pro optimální rozvoj dítěte potřebné zažít obě rodičovské polarity. Souhlasím s Teyberem⁶¹, že dítě pro svůj optimální vývoj potřebuje oba rodiče. Respondenti shodně dodávají, že i v případě svěřeni dítěte do péče jednoho rodiče, má druhý rodič v životě dítěte své nezastupitelné místo. S tím se shodují i názory Matějčka⁶² a Špaňhelové⁶³ o nezastupitelnosti rodičovských rolí z pohledu pohlaví.

Otázkou však je, zda potřebuje střídavou péči. Je střídavá péče tou nejméně špatnou a nejméně bolestivou variantou pro dítě po odloučení rodičů, jak udávají dospělí příznivci střídavé péče⁶⁴, nebo nad pozitivy převažují zápory ve formě pocitu ztráty domova a zázemí pro dítě, pocitu ztráty možnosti kontroly nad svým životem, jak argumentují odpůrci zkoumaného problému⁶⁵?

Názory v rozhovorech u rodičů jsou zcela pochopitelně subjektivní, neboť jsou v tomto modelu přímo zainteresovaní. Někteří respondenti z této první výzkumné skupiny střídavou péči pro své děti nechtěli ze své vůle, spíše podleli tlaku druhého rodiče. Jiní naopak střídavou péči pro své děti aktivně požadovali. U odborníků se dá předpokládat větší objektivita v názorech, ovlivněna pouze jejich osobnostními charakteristikami, situacemi, ve kterých se se střídavou péčí u svých klientů setkali a rozsahem jejich praxe, zkušeností.

Z výzkumného šetření vyplývá, že názory na vhodnost modelu střídavé péče se liší napříč spektrem obou skupin respondentů. Většina respondentů se ale ke střídavé péči přiklání. Všichni za předpokladu dodržení podmínek, které jsou uvedené v teoretické

⁶¹ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 101 - 102.

⁶² MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, 1994, s. 50.

⁶³ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod*, 2010, s. 17 – 19.

⁶⁴ <http://padesatprocent.cz>;

<http://www.stridavka.cz>

⁶⁵ <http://www.jedendumov.cz>;

<http://www.rodina.cz>

části v kapitole 4.1⁶⁶. Těmi jsou: schopnost a ochota se společně domlouvat ve věcech týkajících se dítěte, neočerňování se rodičů navzájem, přání dítěte žít s oběma rodiči, stejný nebo podobný přístup k výchově dítěte u obou rodičů a taková blízkost bydlišť obou rodičů, aby dítě neměnilo školu, zájmové aktivity a kamarády.

Respondenti z řad rodičů, kde nebyly dodržovány předpoklady pro fungování střídavé péče, se střídavou péčí spokojeni byli buďto s výhradami nebo celkově nespokojeni. Jednalo se především o problematickou vzájemnou komunikaci rodičů a uplatňování různých výchovných přístupů k dítěti.

Z výzkumné skupiny odborníků příliš nedoporučuje střídavou péči pouze jedna respondentka. Toleruje ji za předpokladu splnění všech podmínek pro její fungování. Jako vhodnější variantu pro dítě však vnímá péči jednoho rodiče s častým setkáváním se s druhým rodičem. Toto tvrzení se shoduje s výrokem Wallersteinové⁶⁷: „*Všechny děti mi sdělily, že se cítí jako méněcenné, protože přišli o výhody, které jejich vrstevníci považují za samozřejmé. Shodně prohlašovaly, že jak vyrůstaly a měly větší potřebu samostatnosti, jejich deprivace z malého vlivu na vlastní život paradoxně ještě vzrostla, poněvadž měly malý vliv na svůj časový rozvrh a menší možnost rozhodovat, kdy a kde budou trávit čas, především pak ve vzácném čase prázdnin.*“ Ostatní respondenti s ním nesouhlasí.

V praxi model střídavé péče vyhovuje z hlediska volného času všem respondentům z dotazované skupiny rodičů. Respondent z druhé skupiny, který má se střídavou péčí ze své praxe největší zkušenosti, k tomu dodává, že zhruba 40 % rodičů, kteří se pro střídavou péči rozhodnou, tento model péče pro svou náročnost opouští.

Hlavními důvody pro volbu střídavé péče rodičů většinou byly především jejich vlastní možnosti a zájmy, až pak přihlíželi k zájmům dítěte a to i v případech, kdy malé děti (3 a 4 roky) reagovaly hůře na odloučení od matek.

Naprostá shoda mezi respondenty z obou dotazovaných skupin panuje ve volbě a doporučení intervalu střídání u rodičů. Skupiny uvádějí částečně odlišné důvody. Rodičům samotným takový interval vyhovuje kvůli zvládnání pracovních povinností a zároveň se domnívají, že jej dobře zvládnou i jejich děti. Psychologové uvádějí jako

⁶⁶ <http://www.rodina.cz/clanek916.htm>

⁶⁷ Dostupné z WWW: <http://www.rodina.cz/clanek7591.htm>, citace z knihy WALLERSTEIN J., *Unexpected Legacy*.

hlavní důvody, aby nedocházelo k odcizení s druhým rodičem, k oslabení jejich vzájemné citové vazby.

Krátkodobé změny v chování dítěte si všimla většina rodičů. V rodinách s více dětmi pozorovali různé změny, někdy jen u některých dětí.

Teyber⁶⁸ uvádí, že počátek rozpadu manželství či společné domácnosti rodičů vyvede z rovnováhy všechny děti. Špaňhelová⁶⁹ poukazuje na možnost různých reakcí dítěte na riziko odloučení rodičů od sebe nebo už na odloučení samotné. Odvíjí se od věku dítěte, jeho vlastností, temperamentu, charakteru. Od toho, jak bylo zvyklé již v minulosti bojovat s různými překážkami, jak se jim dokázalo s pomocí dospělého postavit.

Na základě těchto tvrzení se domnívám, že rodiče, kteří žádné změny u dětí nepozorovali, si výkyvů spíše nevšimli. Lze usuzovat, že období kolem rozvodu bylo náročné i pro rodiče a proto nebyli natolik vnímaví ke změnám v chování svých dětí.

Přivyknutí dětí na situaci proběhlo dle rodičů do půl roku od změny. Všichni respondenti z této skupiny se shodně vyjadřovali, že rozvod a situace po rozvodu nebyly nijak dlouhodoběji zatěžující pro děti, většina rodičů spolu nadále bez větších problémů komunikuje.

Souhlasím s Matějčkem a Dytrychem⁷⁰, že čím déle trvá konflikt rodičů, napětí, tím vyšší je riziko nepřiměřené zátěže pro nervový systém potomka. To není situace mnou zpovídaných respondentů. Nejproblematičtějším prostředím je pro dítě disharmonický rozvod, po němž pokračují hádky a konflikty. Mnohé průzkumy ukazují, že konflikt a zmatek v rodině děti dlouhodobě nepříznivě ovlivňuje. Autoři ovšem dále uvádějí, že následky mnohdy nemusí být viditelné hned, mohou se projevit až mnohem později.

V pohledu na pozitiva a negativa střídavé péče na děti se odráží spokojenost rodičů se střídavou péčí. Obě skupiny respondentů se shodují nad pozitivním přínosem pro dítě z hlediska pokračování citového vztahu s oběma rodiči, který přispívá k optimálnímu rozvoji osobnosti dítěte. Shodně uvádí, že rodiče poskytují jiné hodnoty, přístup i vzor pro život.

Přínosem se podle obou dotazovaných skupin rovněž nepřetíženost rodiče péčí o dítě, kdy se rodiče mohou v čase, který s dětmi tráví, více dětem věnovat.

⁶⁸ TEYBER, E. *Děti a rozvod*, 2007, s. 12.

⁶⁹ ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod*, 2010, s. 46 – 71.

⁷⁰ MATĚJČEK Z. a Z. DYTRYCH. *Děti, rodina a stres*, 1994, s. 140.

U zamýšlení se nad negativními stránkami střídavé péče již respondenti jednotní nebyli, zástupci obou skupin, kteří po celou dobu rozhovoru vyjadřovali se střídavou péčí spokojenost, výraznější negativa pro děti nepozorují. Zápory zásadnějšího rázu spatřují ve střídavé péči pouze dvě respondentky. Jedna z řad rodičů (zde je situace komplikovaná rozdílnými výchovnými přístupy, nekomunikací rodičů a diagnózou ADHD u syna), druhá pochází z řad psychologů. Ta spatřuje jako výrazný zápor střídavé péče potenciální problémy s identitou: kam patřím, kdo jsem. Vidí zakotvení z hlediska formování osobnosti jako ohromně důležité. Zároveň udává, že z dětí, které byly ve střídavé péči, a ona s nimi měla možnost hovořit, by si dobrovolně žádné z nich střídavou péči nevybralo.

Respondenti se ve vnímání přínosu střídavé péče pro děti shodují s internetovými stránkami⁷¹, které se věnují vyzdvihování pozitiv střídavé péči pro děti. Jedná se o přínos v oblastech:

- Udržení citových vazeb mezi dítětem a druhým rodičem.
- Umožňuje, aby děti zažívaly různost prostředí a vztahů, čerpaly z nich výhody, sociálně se přitom rozvíjely v přirozených podmínkách.
- Dítě má právo na oba rodiče, od každého přejímá něco jiného, jiné emoce, každý ho jiným způsobem obohacuje.
- Rodič se může plně věnovat dítěti, své záležitosti si vyřídí v čase, kdy je dítě s druhým rodičem, rodiče se mohou pro dítě nadstandardně angažovat.

Lze říci, že pozitiva střídavé péče pozorují v praxi všichni respondenti, co se týče negativ, zde jednota nepanuje. Uváděné byly ale především přínosy.

Rodiče (první výzkumný soubor) vnímali, že mladší děti (v uvedeném vzorku respondentů se jedná o děti předškolního věku) citový vztah s matkou potřebují častěji a intenzivněji prožívat než děti již školou povinné. Shodují se s tvrzením Matějčka⁷², který uvádí, že obvykle matka pro dítě znamená ochranu a dítě s ní prožívá více intimity, více si povídají o osobních věcech, jsou si zpravidla bližší. Matka bývá obvykle více vnímavá, empatická, má citovější přístup k životním zkušenostem, jemnost, něžnost, dokáže více projevit láskyplné pocity k dítěti. Uvedené hledisko věku a větší potřeby matky ale nebylo pro rodiče zásadním hlediskem při volbě modelu péče.

⁷¹ <http://padesatprocent.cz>;
<http://www.stridavka.cz>

⁷² MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, 1994, s. 50.

K mému překvapení finanční otázku většina respondentů vůbec nezmiňovala. Nebyla pro ně nijak zásadním motivem pro volbu druhu péče o děti. Pouze maminka označena jako M4 se domnívá, že finanční důvody vedly jejího exmanžela k domáhání se tohoto druhu péče.

Všichni dotazovaní se shodují na **důležitosti přítomnosti obou rodičů** v životě dítěte bez ohledu na jeho pohlaví. To bylo hlavním motivem pro volbu střídavé péče u rodičů. Obě skupiny udávají, že je pro dítě významným přínosem, je-li dítěti umožněno zažít obě rodičovské polarity. Shodně uznávají, že i v případě svěření dítěte do péče jednoho rodiče, má druhý rodič v životě dítěte své nezastupitelné místo. S tím se shodují i názory odborníků, které jsou uvedené v teoretické části práce.

Lze konstatovat, že střídavá péče je za dodržení podmínek potřebných k jejímu fungování, uvedených v kapitole 4.1⁷³ (schopnost a ochota se společně domlouvat ve věcech týkajících se dítěte, neočerňování se rodičů navzájem, přání dítěte žít s oběma rodiči, stejný nebo podobný přístup k výchově dítěte u obou rodičů a taková blízkost bydlišť obou rodičů, aby dítě neměnilo školu, zájmové aktivity a kamarády), pro dítě z pohledu rodičů i odborníků vhodným modelem. Je však vždy nutné posuzovat situaci v rozpadající se rodině individuálně z pohledu dětí i rodičů.

⁷³ <http://www.rodina.cz/clanek916.htm>

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo analyzovat střídavou péči z pohledu rodičů, kteří tuto péči uplatňují u svých dětí a z pohledu dětských psychologů a psychoterapeutů; uvědomit si souvislosti jednotlivých jevů vyskytujících se v porozvodové péči o děti.

V současné době přibývá rodičů, kteří se pro střídavou péči o své děti po rozvodu či po odloučení rozhodnou. Stále je jich však nepatrné procento z celkového počtu rozvádějících se, či v případě nesezdaných párů odlučujících se rodičů. Domnívám se, že tato práce bude nápomocná rodičům, kteří se rozhodují o modelu péče o dítě po rozvodu, neboť se mohou zatím jen obtížně opřít o příklady ze svého okolí. Jsou zde proto zmapovány důležité faktory předností i rizik z pohledů rodičů, kteří uplatňují střídavou péči o dítě. Subjektivní vnímání tohoto modelu rodiči je dále doplněné o náhledy odborníků z řad psychologů a psychoterapeutů, kteří se ve své práci se střídavou péčí o děti setkávají.

Práce sleduje shodu, rozdílné názory a různé pohledy na jednotlivé jevy, které jsou se střídavou péčí spojené. A to jak mezi výzkumnými soubory, tak i uvnitř těchto souborů.

Práci jsem volila rovněž na základě vlastních potřeb. A to proto, že sama jako rozvedený rodič hledám co nejméně ubližující model péče o dítě pro svou dceru. Soudím, že s podobnými potřebami se potýká více rozvádějících se rodičů a doufám, že práce přispěje k jejich fundovanějšímu rozhodování o dalším typu péče o své dítě. Pomůže jim zorientovat se v rizicích i výhodách střídavé péče, a to jak pro ně samotné, tak pro jejich děti. Rodičům práce umožňuje uvědomit si všechna v práci zmiňovaná rizika i výhody, které mohou dále posoudit s ohledem na jejich individuální situaci a na tomto základě zvolit nejvhodnější variantu. K hlavním uváděným rizikům patří neukotvení dítěte z hlediska formování osobnosti, jeho problémy s identitou a rozdílný výchovný přístup rodičů. Mezi zásadní pozitiva střídavé péče pak dle respondentů patří především pokračování citového vztahu s oběma rodiči, který přispívá k optimálnímu rozvoji osobnosti dítěte. Shodně uvádí, že rodiče poskytují jiné hodnoty, přístup i vzor pro život. Přínosem je rovněž nepřetíženosť rodiče péčí o dítě, kdy se rodiče mohou v čase, který s dětmi tráví, více dětem věnovat.

Vezmeme-li v úvahu názory rodičů praktikujících střídavou péči i názory psychologů, pak střídavá péče je většinou z dotazovaných respondentů přijímána pozitivně. Ale pouze za předpokladu dodržení určitých podmínek jako je schopnost a ochota se společně domlouvat ve věcech týkajících se dítěte, podobný přístup k výchově dítěte u obou rodičů a taková blízkost bydlišť obou rodičů, aby dítě neměnilo školu, zájmové aktivity a kamarády. Při volbě modelu péče o dítě po rozvodu je třeba mít na paměti, že střídavá péče se ale může obrátit v neprospěch dítěte, pokud rodiče nejsou schopní se dohodnout, uplatňují každý jiné výchovné metody, dítěti očerňují druhého rodiče či dítě musí měnit jemu blízké prostředí (kamarády) a školu. Bohužel v takových případech si ponese následky do života především dítě. Uvědomuji si pravdivost tvrzení, že střídavá péče nezná střední cestu, ta končí buď dobře, nebo špatně.⁷⁴

Ať už se rodiče nakonec rozhodnou pro jakýkoliv model péče o dítě po rozvodu či jejich odloučení, je důležité mít na paměti, že jen při aktivní účasti obou rodičů na životě dětí získává život všech členů bývalé rodiny na významu a smyslu.

⁷⁴ Karin, L. Zahraniční průzkumy vlivu střídavé péče na děti, 2010, www.rodina.cz, dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek7591.htm>

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

1. AZrodina.cz [online]. ©AZ RODINA 2007 – 2013. [cit. 2012-03-28] Dostupné z WWW: <http://www.azrodina.cz/>
2. BECHYŇOVÁ, V. *Co přináší oběm stranám střídavá péče o děti po rozvodu*. [online]. © RODINA 2000 [cit. 2011-03-05] Dostupné z WWW: <<http://www.rodina.cz/clanek916.htm>>
3. Česko. Zákon č. 94 ze dne 4. prosince 1963 o rodině. In *Sbírka zákonů, Československá socialistická republika*. 1963, částka 53, s. 339 – 350. Ve znění Zákona č. 84 ze dne 7. Února 2012 Sbírky. Dostupný také z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7262/Zakon_o_rodine.pdf>. ISSN 1801-8688.
4. Česko. Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 ze dne 8. dubna 1991 Úmluva o právech dítěte. In *Sbírka zákonů, Československá federativní republika*. 1991, částka 22, s. 481 – 512. Dostupný také z WWW: <http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1991/104991/Sb_104991_-----_.php>. ISSN 1801-0393.
5. Český statistický úřad. *Statistická ročenka České republiky 2012*. Praha 10, 2012. ISBN 978-80-250-2253-5.
6. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 978-80-7360-796-8.
7. DOLANSKÁ, P. *Společná a střídavá péče*. [online]. 2011 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <<http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/spole%C4%8Dna-a-stridava-pece>>
8. DUDOVÁ, R. a Š. HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-124-8.
9. *Fórum 50%* [online] © 2009. Dostupné z WWW: <http://padesatprocent.cz/>
10. GAJDOVÁ, M. a M. GAJDA. *Rodiče v akci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-560-3.
11. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
12. GEJDOŠ, P. *Jsou rozvedení otcové při svěřování do péče diskriminováni?*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-214-4609-0.

13. HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.
14. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
15. CHANDLEROVÁ, P. a J. BURNEYOVÁ. *Až přijmete své dítě*. Praha: Centrum pro rodinu při Arcibiskupství pražském, 2002. ISBN 978-80-254-7866-0.
16. Jeden domov. *Střídavá péče ve světě/ pravda o střídavé péči v EU (1. – 5. díl)* [online]. 2011 [cit. 2012-01-24]. Dostupné z: <<http://www.jedendomov.cz/stridava-pece-ve-svete/pravda-o-stridave-peci-v-EU>>
17. Jeden domov. *Střídavá péče ve světě/ ostatní země a střídavá péče*. [online]. 2011 [cit. 2012-01-12]. Dostupné z: <<http://www.jedendomov.cz/stridava-pece-ve-svete/65-ostatni-zeme-a-stridava-pece>>
18. KLÍMOVÁ-FÜGNEROVÁ, M. *Citová výchova v rodině*. Martin: Osveta, 1977. ISBN 24-062-74.
19. LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005. ISBN 80-869-916-60.
20. MÁROVÁ, Z., Z. MATĚJČEK a S. RADVANOVÁ. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Praha: SPN, 1975.
21. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
22. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-011-86.
23. MATĚJČEK, Z. a Z. DYTRYCH. *Děti, rodina a stres. Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
24. PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem. Krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-9063-7.
25. *rodina.cz* [online]. © RODINA Online 1999 – 2013. [cit. 2012-01-24] Dostupné z WWW: <http://www.rodina.cz/>
26. STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
27. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

28. TÄUBNER, V. *Rodiče v krizi? Malá poradna pro rodiče*. Neratovice: Petr Šorel, 1993. ISBN 80-900683-7-5.
29. TEYBER, E. *Děti a rozvod. Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.
30. TRNKA, V. *Děti a rozvody. Studie o adaptovanosti dětí z rozvrácených rodin*. Praha: Avicenum, 1974.
31. *Výkon rodičovských práv a povinností rodičů, kteří spolu nežijí*. [online]. 2011 [cit. 2011-12-29]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/vykon-rodicovskych-prav-a-povinnosti-rodicu-kteri-spolu-neziji-8971.html>>

SEZNAM PŘÍLOH:

- 1. Scénář rozhovoru s odloučenými rodiči, kteří mají dítě/děti ve střídavé péči**
- 2. Scénář rozhovoru s odborníky: psychology a psychoterapeuty**
- 3. Ukázka přepisu rozhovoru s rozvedeným rodičem**
- 4. Ukázka přepisu rozhovoru s odborníkem: psycholožkou**

Příloha 1: Scénář rozhovoru s odloučeným rodičem, který má dítě/děti ve střídavé péči

1. Jak dlouho jste odloučení s otcem/matkou dítěte?
2. V jakém věku bylo Vaše dítě v době odloučení?
3. Jakého pohlaví je Vaše dítě? Hrál jeho pohlaví a věk roli při rozhodování o druhu péče o dítě po Vašem odloučení?
4. Praktikujete střídavou péči od začátku odloučení s druhým rodičem? (V případě, že nikoliv: jakou formu péče jste praktikovali před touto?)
5. Z jakého důvodu jste volili střídavou péči? Kdo s tím nápadem přišel? (V případě, že někdo jiný než respondent: Ztotožnil/a jste se s nápadem střídavé péče ihned, nebo jste se spíše podvolil/a přání druhého rodiče, dítěte nebo názoru další osoby?)
6. Konzultovali jste s dítětem nápad střídavé péče, příp. i jiné druhy péče po rozvodu? Nebo jste to dítěti pouze oznámili?
7. Jak dlouhé intervaly ve střídání u rodičů jste volili? Co Vás k tomu vedlo?
8. Navštěvuje dítě tutéž školu a tytéž kroužky, žije-li u druhého rodiče? Má možnost být se stejnými kamarády u obou rodičů?
9. Řešíte s druhým rodičem způsob výchovy a výchovné problémy? Domlouváte se s ním na důležitých záležitostech týkajících se dítěte (výběr kroužků atd.)?
10. Jak byste zhodnotil/a chování dítěte v prvním roce po Vašem odloučení (např. častější pláč, úzkostnější chování, noční počurávání, zvýšený neklid, zhoršení prospěchu ve škole; přilnutí k rodiči / odtažení od rodiče nebo jiné příznaky změny)?
11. Jak hodnotíte přivyknutí dítěte na situaci? (Zdá se Vám, že si dítě zvyklo bez viditelných potíží, s menším nebo většími problémy a jakými, nebo si stále nezvyklo?)
12. Zdá se vám, že mají změny prostředí vliv na dítě? Potřebuje dítě při každé změně bydliště adaptační období? Chová se např. jinak v prvních dnech po příchodu od druhého rodiče než ve dnech dalších?
14. Nyní s odstupem času: volil/a byste se současnými zkušenostmi při odloučení opět střídavou péči? Proč?
15. Jaká pozitiva a negativa spatřujete ve střídavé péči pro své děti?
16. Jak Vám samotné/mu vyhovuje střídavá péče? V čem pro sebe spatřujete výhody a nevýhody?
17. Máte-li nového/novou partnera/partnerku, jak vnímá tento u vás nastavený model on/ona?

18. Jaké je vzdělání vaše a druhého rodiče?

Příloha 2: Scénář rozhovoru s odborníky: psychology a psycho-terapeuty

1. Setkáváte se ve své praxi s problematikou střídavé péče?

Pokud ano, pak z jakého úhlu – spíše konzultace s rodiči, kteří o tomto modelu péče o dítě uvažují nebo spíše z práce s dětmi, které ve střídavé péči jsou?

2. Jakou formu péče o dítě upřednostňujete při poradenství rozvádějícím se rodičům, jsou-li oba rodiče vhodnými k výchově a péči o své dítě?

3. Uvažoval/a byste o doporučení resp. nedoporučení střídavé péče v závislosti na věku a pohlaví dítěte?

4. Kdy například doporučujete spíše střídavou péči a kdy spíše péči jednoho rodiče?

5. Z Vašich zkušeností: jakou formu upřednostňují děti, s nimiž máte možnost hovořit?

6. Pro jaké děti byste střídavou péči nedoporučil/a i za předpokladu, že oba rodiče jsou vhodnými vychovateli?

7. V čem spatřujete rizika a naopak výhody střídavé péče pro děti?

8. Je podle vás signifikantní rozdíl u tzv. „problémové mládeže“ v podílu dětí žijících u jednoho rodiče a dětí ve střídavé péči?

9. Vysledoval/a jste rozdíly z hlediska dosaženého vzdělání rodičů nebo jejich finančního zabezpečení u rodičů, kteří nakonec volí střídavou péči oproti rodičům, kteří se přikloní k péči jednoho rodiče?

10. Od jakého věku je možné přihlížet k přání dítěte? Jaká to sebou dle vašeho názoru přináší rizika?

Příloha 3: Ukázka přepisu rozhovoru s rozvedeným rodičem

Matka pod označením M1, dvě děti ve střídavé péči.

Jak dlouho jste odloučení s otcem dítěte?

Asi sedmnáct měsíců spolu nebydlíme.

V jakém věku bylo vaše dítě v době odloučení?

Máme dvě dcery: té starší bylo šest a půl, mladší tři a půl roku.

Hrálo jejich pohlaví a věk roli při rozhodování o druhu péče o děti po vašem odloučení?

Pohlaví nehrálo roli, ale věk ano. Trvala jsem na výhradní péči, otec dětí ale zásadně nesouhlasil.

Praktikujete střídavou péči od začátku odloučení s otcem dětí? (V případě, že nikoliv: jakou formu péče jste praktikovali před touto?)

Ne, první rok jsme měli společnou péči. Otec navrhoval společnou, přestože společně nebydlíme. Převážnou část jsem se jim věnovala já, otec pouze podle pracovních možností a střídali jsme víkendy. Nebo když náhodou měl náladu. Byl to chaos, nic přínosného pro všechny zúčastněný.

Z jakého důvodu jste volili střídavou péči? Kdo s tím nápadem přišel?

Já. Aby byl daný určitéj řád a pravidelnost. Otec navrhoval společnou péči.

Věděla jsem, že otec na mou výhradní péči nepřistoupí, já zase nepřistoupím na péči společnou, zbývala jen třetí možnost. Těžko jsem to vstřebávala, ale bylo rozhodnuto.

Konzultovali jste s dětmi nápad střídavé péče, příp. i jiné druhy péče po rozvodu? Nebo jste to dětem pouze oznámili?

První rozhovor proběhl se starší, tehdy 6,5letou dcerou. Abychom se s tatínkem nehárali, chtěli bychom se o ně starat každý sám a časově spravedlivě. Přijala to tehdy docela s porozuměním. Mladší dcera nic nechápala, jen věděla, že bude chvíli u mě a chvíli u táty. Pro ní to bylo časově nepředstavitelný.

Ze začátku u něj nechtěla moc být občas plakala, že chce maminku. , nevěděla jsem, jak jí motivovat. Vysvětlovala jsem jí, že tatínek jí má taky rád... přestože to nesnáším, až jsem došla třeba i k úplatku, že koupíme nějakou hračku.

Jak dlouhé intervaly ve střídání u rodičů jste volili? Co vás k tomu vedlo?

Týdenní. Navrhla jsem týdenní intervaly, protože si myslím, že u takto malých dětí ani delší doba být nemůže, připadá mi to, že neztrácíme kontakt, děti to berou jako pobyt na dovolené, ať už se mnou nebo s jejich otcem. Otec s tím souhlasil. A i oba naši zaměstnavatelé jsou ochotni přistoupit na týdenní pracovní omezení.

Navštěvují dcery tutéž školu a tytéž kroužky, jsou-li u otce? Mají možnost být se stejnými kamarády u obou rodičů?

Všechno zůstalo zachované. Škola, školka, kamarádi.

Bydlíme ve stejném místě, jen o ulici dál, můj dům a dům jejich otce jsou od sebe asi deset minut chůze.

Řešíte s druhým rodičem způsob výchovy a výchovné problémy? Domlouváte se s ním na důležitých záležitostech týkajících se dětí (výběr kroužků atd.)?

Ano, je-li to nutné. Raději ale formou sms a e-mailů. Zatím nebylo nutné řešit nějaký nový záležitost, holky pokračují v docházce do školy i na kroužky tak, jak to bývalo za společného soužití.

Jak byste zhodnotila chování dětí v prvním roce po vašem odloučení (např. častější pláč, úzkostnější chování, noční počurávání, zvýšený neklid, zhoršení prospěchu ve škole; přilnutí k rodiči, nebo naopak odtazení od rodiče nebo jiné příznaky změny)?

Starší dcera se chce víc mazlit, ve škole to ale zvládá bez problémů.

Mladší dcera tu přítulnost potřebuje ještě víc, ze začátku byly i stížnosti ze školky, že se nechce zapojovat do programu, neposlouchá, je hrubá ke spolužákům. Tohle postupně vymizelo, dneska už jeto jiné. Taky velkou negativní roli sehrál můj nástup do práce, kdy už jsem děti nemohla vyzvedávat po obědě, ale až kolem páté hodiny a tak jsem se jim najednou nemohla věnovat tolik, jako byly zvyklé. Byla jsem sedm let na rodičovský dovolený.

Jak hodnotíte přivyknutí dětí na situaci? (Zdá se vám, že si zvykly bez viditelných potíží, s menším nebo většími problémy a jakými; nebo si stále nezvykly?)

Starší dcera si přivykla celkem rychle, sama chtěla, abychom se s otcem starali střídavě.

Mladší to dodnes moc nechápe, ale už ví, že je chvíli u mámy a chvíli u táty.

Otec zařídil pro děti chůvu, kterou si obě dost oblíbily, já se s ní taky seznámila a jsem spokojená, že je to právě ona. Je rozumná.

Zdá se vám, že mají změny prostředí vliv na děti? Potřebují dcery při každé změně bydliště adaptační období? Chovají se třeba jinak v prvních dnech po příchodu od druhého rodiče než ve dnech dalších?

Ano. ... Trvá tak dva dny, než si zase přivyknou režimu a požadavkům mojí výchovy.

Nyní s odstupem času: volila byste se současnými zkušenostmi při odloučení opět střídavou péčí? Proč?

Asi ano, volila bych střídavou péči. Po sedmi měsících jsme s jejich otcem doladili hodně věcí, které jsme na začátku nemohli odhadnout. Například větší plačtivost mladší dcery, chtěla zůstat jen u mne. Nikdo jsme na to nebyli připraveni, dneska je to o 95 % lepší.

Jaká pozitiva a negativa spatřujete ve střídavé péči pro své děti?

Za pozitiva rozhodně, že než poslouchat hádky rodičů, tak být v klidu na obou frontách. Nikdy bych jim otce neupírala, pokud on má zájem o děti a je schopen se o ně postarat.

Jako negativa vidím potenciálně špatný model převzatý do jejich života. Že by mohly možná hůř zakládat a udržet svoji rodinu. Nevím, zda nemůže dětem ublížit, že se vidí se mnou - s matkou – jen ob týden.

Jak vám samotné vyhovuje střídavá péče? V čem pro sebe spatřujete výhody a nevýhody?

Záporem je pro mě jednoznačně odloučení od rodičů s tím se nesrovnám na 100 % nikdy.

A klady? Po sedmi letech mám najednou týden, který je jiný, byť hodně pracovní, ale najdu si čas i pro sebe a své zájmy.

Máte nového partnera? Jak vnímá tento u vás nastavený model on?

Já nemám. Otec holek měl, ta právě tu střídavou nedávala. Měla dvě své děti. Už spolu nejsou.

Jaké je vzdělání vaše a druhého rodiče?

Oba jsme vysokoškoláci.

Příloha 4: Ukázka přepisu rozhovoru s odborníkem: psychologkou ze soukromé psychologické poradny pro děti a dospělé

Psycholožka nemá uzavřené smlouvy se zdravotními pojišťovkami, klienti si její služby hradí sami. Má rozšířenou klientelu jak z řad dětí, tak dospělých, pracuje v centru krajského města.

Setkáváte se ve své praxi s problematikou střídavé péče?

Pokud ano, pak z jakého úhlu – spíše konzultace s rodiči, kteří o tomto modelu péče o dítě uvažují nebo spíše z práce s dětmi, které ve střídavé péči jsou?

Chodí se sem poradit i nějací rodiče, kteří o střídavé péči uvažují, ale i mám možnost pracovat s některými dětmi, které ve střídavé péči jsou. Není jich moc. Řekla bych, že jich bylo celkem jen tak 6-7 dětí.

V jakém byly ty děti věku?

Tak šest až třináct let.

Jakou formu péče o dítě upřednostňujete při poradenství rozvádějícím se rodičům, jsou-li oba rodiče vhodnými k výchově a péči o své dítě?

Víte, já pro tu střídavou moc nejsem. Ideální stav při odloučení rodičů vidím spíše tak, aby dítě mělo jedno zázemí a s druhým rodičem mělo možnost vidět se co nejčastěji. Kvůli zakotvení. Střídání, dva domovy může přinášet problémy s identitou: kam patřím, kdo jsem. Zakotvení spatřuji z hlediska formování osobnosti jako ohromně důležité.

Uvažoval/a byste o doporučení resp. nedoporučení střídavé péče v závislosti na věku a pohlaví dítěte?

Pokud rodiče budou chtít střídavou péči, tak doporučuji až od školního věku. A první třída je pro dítě adaptačním obdobím na nové prostředí, nové povinnosti, takže až od té druhé třídy. Předškolní děti jsou bez mamky hodně traumatizované. Tu mamku ještě hodně potřebují.

A pohlaví dítěte?

To asi ne. Každé pohlaví potřebuje zažít obě polarity. Takže pokud se rodiče rozhodnou pro střídavou péči, nemyslím, že by to byl pro jedno pohlaví větší handicap než pro druhé.

Z vašich zkušeností: jakou formu upřednostňují děti, s nimiž máte možnost hovořit?

Z těch dětí, se kterými jsem měla možnost hovořit, které byly ve střídavé péči... ani jedno by si samo tu možnost nevybralo. Vadilo jim neustálé stěhování, každý týden se mění podmínky jejich žití... ony se podvolují spíše vůli a manipulaci rodičů. Nechtějí, aby jednoho nebo druhého rodiče ztratily, ale to jde zařadit pro ty děti i tak, že žije u jednoho a se druhým se vídá co nejčastěji. Třeba dvakrát týdně ho vyzvedne ze školy, doprovodí ho na kroužky, pobudou spolu a k večeru dítě předá na večeri a spaní do

jeho „domova“ k rodiči, do jehož péče bylo dítě svěřeno. Já bych řekla, že je to spíše pohodlné pro rodiče. Taky co mám možnost sledovat, spíše požadují tuto formu péče o děti otcové. Jinak zpravidla, pokud je matka způsobilá pro výchovu a péči, je svěřováno dítě do péče jí.

Pro jaké děti byste střídavou péčí nedoporučila i za předpokladu, že oba rodiče jsou vhodnými vychovateli a střídavou péčí si přejí?

No moc pro žádné. Ale určitě bych jí nedoporučovala u dětí např. s autismem. Ale tady bych ani nepředpokládala snahu rodičů o střídavou péči stejně tak jako u jiných postižení. A pak, jak jsem už říkala, u dětí předškolního věku a v první třídě.

V čem spatřujete rizika a naopak výhody střídavé péče pro děti?

Jak už jsem řekla, rizikem je neukotvení, chybí jim domov... balení tašek je další opruz pro ty děti. A to je ještě střídavka možná jen za předpokladu, že rodiče na sebe nenasazují, musí k sobě chovat ještě určitou úctu... alespoň před dítětem, ale ono by poznalo, kdyby to nebylo doopravdy. Oba musí být samozřejmě schopní postarat se o to dítě. Dítě nemůže být ani traumatizováno tím, že by navštěvovalo vždy jinou školu.

A představte si, že si rodič přivede domů nového partnera. Ten může mít třeba děti ve své péči. Tam pak může nastat pěkný zmatek. Kdy například děti nového partnera za chvíli budou v novém domově víc doma, než dítě původního rodiče, které tam bydlí na střídačku. To dítě si pak může připadat jako odvržené.

Děti mají při této formě péče taky větší prostor k manipulaci s rodiči. Respektive se o ní mohou pokoušet a rodiče jim na to mnohdy skáčou. Už čtyřleté děti, no i novorozeňata umí manipulovat.

Výhody spatřuji v tom, že dítě má možnost vnímat i druhý rodičovský vzor, pro sebepojetí je důležitá diáda, pro utvoření celistvé osobnosti je potřeba zažít i mužský přístup, mužské myšlení.

Je podle vás signifikantní rozdíl u tzv. „problémové mládeže“ v podílu dětí žijících u jednoho rodiče a dětí ve střídavé péči?

Víte, tomu jsem se nevěnovala. Nesledovala jsem studie, které by se tímto zabývaly. A ke mně dochází jen určitá část populace, takže z toho nemohu plošně usuzovat. Průšvihy můžou vzniknout například, i když jeden rodič není přítomen v životě dítěte. A tady se jedná o péči jednoho rodiče. Viděla bych to hrozně individuálně, ale právě pro tu absenci ukotvení si myslím, že si děti nesou do života zátěž. Ale každé dítě také prožitky zpracovává různým způsobem, takže i když je to pro dítě průšvih, nemusí se takové dítě vůbec jako problémové projevovat.

Vysledovala jste rozdíly z hlediska dosaženého vzdělání rodičů nebo jejich finančního zabezpečení u rodičů, kteří nakonec volí střídavou péči oproti rodičům, kteří se přikloní k péči jednoho rodiče?

Ne, z tohoto hlediska rozdíly nespátřuji. Přichází se poradit rodiče vyučení, středoškoláci i vysokoškoláci. A já nespátřuji rozdíly vzdělání z hlediska jejich volby.

A to finanční zabezpečení? Myslíte, že hraje roli?

Tady nemám ani takovou možnost posouzení. Z jednoho nebo několika sezení jejich hmotné zabezpečení nemám možnost vysledovat a ani jsem se tím nezabývala. Ale myslím si, že v tom rozdílly nebudou. Zásadní důvody, proč se lidé pro střídavku rozhodují nebo naopak proč ji nevolí, nejsou finální.

Od jakého věku je možné přihlížet k přání dítěte?

Víte, děti jsou hodně manipulovatelné. To tady zažívám poměrně často. Do deseti let bych rozhodně na jejich přání nedala. Až tak od dvanácti třinácti let. Ono mnohdy i odborníkovi trvá delší dobu, než rozpozná u dítěte, že se nejedná o jeho vlastní myšlenky a pocity, ale že je to výsledek obratné manipulace ze strany rodiče. Na to při jednom rozhovoru ani odborník často přijít nemůže.